

RÓBERT LETZ*

Ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Slovensku v rokoch 1919–1938 ako prejav cyrilo-metodskej úcty a tradície¹

LETZ, R.: Central Cyrillo-Methodian Festivities in Slovakia in 1919–1938 as a Manifestation of Cyrillo-Methodian Cult and Tradition. *Slavica Slovaca*, 55, 2020, No 3, pp. 452–472 (Bratislava).

The study deals with the hitherto comprehensively unprocessed topic of the central Cyrillo-Methodian festivities in Slovakia. This is one of the aspects of the development of the Cyrillo-Methodian tradition in Slovakia after 1918. The Cyrillo-Methodian cult was less pronounced than would be expected. The festivities were organized at first in Ružomberok and then in Devín. The tradition of the festivities was formed in a confessional and ethnically diverse environment. Despite the changes in political regimes and states, the festivities have survived until the present.

History of Slovakia in 20th century, Cyrillo-Methodian tradition in Czechoslovakia, the Cyrillo-Methodian festivities in Slovakia, Devín as a site of memory.

Cyrilo-metodská tradícia zohrala formačnú úlohu pri vytváraní národnej a náboženskej identity Slovákov. Tento proces nebol priamočiary. Na jeho priebeh pôsobilo veľa kultúrnych, politických a sociálnych faktorov. V 19. storočí, keď sa Slovákom naskytla príležitosť jednoznačnejšie sa identifikovať s cyrilo-metodskou tradíciou, narážali (najmä od 70. rokov 19. storočia) na rastúci odpor zo strany uhorských štátnych úradov. Nositelia veľkomaďarskej štátnej doktríny v Uhorsku videli v cyrilo-metodskej tradícii súčasť panslavistickej agitácie a prekážku v asimilačnej politike. Vzhľadom na náboženský rozmer cyrilo-metodskej tradície potrebovali na jej eliminovanie podporu katolíckej cirkvi v Uhorsku, najmä cirkevnej hierarchie. Túto podporu aj v istej miere dostávali.² Na druhej strane tu boli obetaví slovenskí kňazi, ktorí s veľkým rizikom šíрили úctu k sv. Cyrilovi a Metodovi a usilovali sa rozvíjať cyrilo-metodskú tradíciu. Na Slovensku, ktoré bolo súčasťou Uhorska, nemohol pôsobiť náboženský alebo kultúrny spolok, ba ani periodikum, ktoré by nieslo meno sv. Cyrila a Metoda a hlásilo sa k cyrilo-metodskej tradícii. Iba tri rímskokatolícke kostoly dostali patrocíniá sv. Cyrila a Metoda: Selce (banskobystrická diecéza), Mojtiín a Dohňany (nitrianska diecéza). Vďaka tomu sa spomienka na milénium príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu.³ Cyrilo-metodská úcta

* Prof. PhDr. Róbert Letz, PhD., Katedra histórie Pedagogickej fakulty UK v Bratislave, Račianska 59, 813 34 Bratislava, letz@fedu.uniba.sk.

¹ Štúdia je výstupom z projektu APVV-19-0358 Dejiny Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v domácich a európskych dimenziách (1905–1945).

² Mésároš, J.: Cyrilo-metodská tradícia v slovenskom národnom obrodení. In: Mésároš, J.: Zložité hľadanie pravdy o slovenských dejinách. Bratislava: VEDA, 2004, s. 52–53.

³ Kostol v Selciach bol pôvodne gotický kostol s patrocíniom Všetkých svätých. Patrocíniom bolo v roku 1863 zmenené na sv. Cyrila a Metoda. Kostoly v Mojtiíne a Dohňanoch sú novostavby. Kostol v Mojtiíne bol postavený v rokoch 1867–1874. Kostol v Dohňanoch bol postavený v rokoch 1862–1865.

nedostala dostatočný priestor, aby sa mohla na Slovensku naplno rozvinúť a prerásť do tradície, ako napríklad v Slovinsku či v českých krajinách, ktoré boli súčasťou predlitavskej časti monarchie. Na slovenskom území sa nevytvorilo ústredné ani lokálne pútnické centrum, spojené s kultom sv. Cyrila a Metoda. Slovanskí katolíci preto putovali od roku 1863 na moravský Velehrad, ktorý považovali za najdôležitejšie stredisko cyrilo-metodského kultu.⁴ Napriek tomu, že na Slovensku chýbali podmienky pre rozvoj cyrilo-metodskej tradície, existoval tu stále základ, z ktorého mohla aktuálne čerpať a ktorý sa úplne nepodarilo zničiť ani maďarizácií.

Po vzniku Československej republiky (ČSR) v roku 1918 sa pred štátom a kresťanskými cirkvami otvorila úloha uchopenia cyrilo-metodskej úcty. Cyrilo-metodská tradícia sa interpretovala podľa úlohy, ktorá sa jej pripisovala v duchovnej oblasti na primárne duchovnú, kristianizačnú, alebo primárne kultúrnu a až sekundárne náboženskú. Podľa úlohy, ktorá sa jej pripisovala pri etnogenéze národa, sa interpretovala dvomi ideovými prúdmi. Prvý zdôrazňoval jej primárnu úlohu v procese slovenskej národnej etnogenézy pri formovaní svojbytného slovenského národa. Druhý zasa zdôrazňoval jej úlohu pri vytvorení spoločnej československej etnogenézy. Tento smer kládol väčší dôraz na cyrilo-metodskú tradíciu ako prejav a prostriedok československej národnej jednoty. Obidva smery sa pritom hlásili k slovanskej vzájomnosti a všeslovanskému významu cyrilo-metodskej tradície. Vývoj obidvoch prúdov, ktoré na seba narážali a vzájomne sa vymedzovali, závisel do značnej miery od podmienok v ČSR a vyvíjal sa evolučne. Na Slovensku však badať postupné zosilnenie prvého prúdu, čo súviselo s doformovaním moderného slovenského národa a rastom slovenského národného povedomia. Nejednoznačnosť pri uchopení cyrilo-metodskej tradície obidvomi prúdmi viedla v prvom rade k identifikácii so staršou pribinovskou tradíciou, ktorá obsahovala aj štátny akcent na historickú existenciu nitrianskeho kniežatstva.⁵

Plné presadenie cyrilo-metodskej tradície v katolíckej cirkvi na Slovensku záviselo od jej slovakizácie, teda aby sa riadenie diecéz dostalo do rúk slovenských biskupov a ordinárov. Prvé úvahy o cyrilo-metodskej tradícii, jej postavení, význame a funkcii sa v nových podmienkach objavili v roku 1919. Popri náboženskom význame sa vyzdvihoval najmä národnostný aspekt tejto tradície. Pritom tu nešlo iba o to, či je chápaná ako slovenská alebo československá, ale aj o jej protinemecký, resp. protimaďarský akcent. Mala slúžiť na posilnenie národného života Slovákov a Čechov a oslabenie Nemcov a Maďarov. Zavedenie bohoslužby v reči ľudu ako logický dôsledok hlásenia k cyrilo-metodskej tradícii a úcte žiadal moravský katolícky kňaz Alois Kolísek: „*Tiež nutno je, aby sme žiadali dedičstvo cyrillo-methodejské spät, a to je slovanská bohoslužba v materinskej reči. Jestli bude v našich kostoloch slovanská bohoslužba, s jakou radostou budeme slávit tajomstvo Božie! Slovanskou bohoslužbou spečatíme svoju vernost k sv Cyrillovi a Methodovi a ohradíme sa proti útokom nepřatel'ov. Jestli nebude slovanská bohoslužba u nás zavedená, bude sa môct zase Maďar lebo Nemec vplúžit do našej svätyně a bude môct zneužit našu vieru ku svojmu panstvu.*“⁶ Delegácia reformistickej Jednoty katolíckeho duchovenstva vypracovala už 28. júna 1919 memorandum adresované pápežovi Benediktovi XV. O tejto požiadavke s ním rokovala na audiencii 1. júla 1919. Memorandum okrem iného žiadalo, aby pražský arcibiskup dostal primaciálnu právomoc nad všetkými provinciami na území ČSR tak, ako mal kedysi sv. Metod. Tým sa mal vytvoriť most, po ktorom by ostatné slovanské národy prešli do cirkevnej jednoty. Pri bohoslužbách a modlitbe breviára sa mala používať čeština alebo slovenčina tak, ako to kedysi schválil pápež Hadrian II. sv. Cyrilovi a Metodovi. Na

⁴ Hudec, P.: Slováci na Velehrade 1863–1938. In: Slovania: téma aktuálna (Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Forum Slavica 2009 v Nitre), s. 11. Dostupné na internete: <https://www.slavica.sk/forum-slavica/forum-slavica-2009>.

⁵ Mulík, P.: Ideologické interpretácie cyrilo-metodskej tradície v slovenských dejinách. In: Slavica Slovaca, 2009, roč. 44, č. 2, s. 103-104.

⁶ Kolísek, A.: Slovanská bohoslužba. In: Katolícke noviny, 12. 7. 1919, roč. 1, č. 11, s. 2.

niektorých historických miestach, napríklad v Nitre, na Velehrade, Sázave, Slovanoch v Prahe by sa mali obnoviť bohoslužby v staroslovanskom jazyku.⁷ Pápež sa vyjadril, že otázka primaciátu pražského arcibiskupa je prijateľná a pokiaľ ide o liturgické zmeny, možno hneď povoliť čítanie a spev epištoly a evanjelia v češtine.⁸

Ferdiš Juriga, slovenský katolícky kňaz a jeden z najdôležitejších propagátorov cyrilo-metodskej úcty a tradície na Slovensku, patril po vzniku ČSR k radikálnej skupine kňazov, požadujúcej rozsiahlejšie reformy v rímskokatolíckej cirkvi. V týchto reformách videl uskutočnenie a aktualizáciu cyrilo-metodskej idey. Požadoval slovakizáciu biskupského zboru, zavedenie slovenského jazyka do bohoslužieb, zrušenie celibátu, úniu s pravoslávnyimi v užívaní kalicha a zavedenie cirkevnej samosprávy s účasťou laikov.⁹ Aby dal väčšiu váhu svojim požiadavkám, 14. septembra 1919 v Karlovej Vsi pri Bratislave slúžil prvú svätú omšu v slovenskom jazyku. Odvolával sa na veľkomoravskú cirkev a právo používať jazyk ľudu v liturgii, ktoré potvrdili pápeži Hadrián II. a Ján VIII.¹⁰ Trnavský generálny vikár František R. Osvald Jurigovi v liste pripomenul, že nemá súhlas Svätej stolice a že jeho konanie môže viesť k náboženskému rozdeleniu, ako aj to, že ak sa prípad bude opakovať, suspenduje ho. Svätá stolica požiadavky reformistov odmietla. Posvätná kongregácia pre rítus v mene pápeža Benedikta XV. dekrétom z 21. mája 1920 povolila na celom území ČSR pri spievaných omšiach, aby sa opakoval spev epištoly a evanjelia v reči ľudu. Pri udeľovaní sviatosti krstu a sviatosti manželstva sa mali dávať otázky v reči ľudu. Modlitby pri pohreboch mohli byť iba v reči ľudu. Litánie a modlitby pri sprievodoch sv. Marka a na sviatok Božieho tela sa mohli konať v reči ľudu. Celá omša sa smela spievať v staroslovenčine (lingua veteroslavica) na sviatky sv. Cyrila a Metoda, sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Prokopa a sv. Jana Nepomuckého na deviatich miestach, z toho osem bolo v Čechách a iba jedno na Morave vo Velehrade.¹¹ Ani jedno z nich nepatriło k slovenským diecézám.

V roku 1919 sa mal na Slovensku a vôbec v celej ČSR prvý raz slobodne sláviť sviatok sv. Cyrila a Metoda. Táto udalosť však bola časovo blízka spomienke na majstra Jana Husa, ktorá sa slávila 6. júla. Hus bol cirkevným koncilom v Kostnici odsúdený ako kacír, odovzdaný svetskej moci a 6. júla 1415 upálený. Patril k významným osobnostiam českých dejín a jeho pamiatka sa pripomínala. K jej oživeniu v českom prostredí došlo v prvej polovici 19. storočia. Obraz Husa ako prejav etického ideálu češstva, českej slobodomyselnosti a pokrokovosti vo svojom historickom diele priniesol historik Jan Palacký. V druhej polovici 19. storočia si historickú osobnosť Husa ako českého národného symbolu osvojila strana mladočechov, ktorí zmýšľali česky národne, no zároveň liberálne a proticirkevne. Na Palackého filozofiu dejín nadviazal Tomáš Garrigue Masaryk, ktorý u Husa vyzdvihoval, že sa postavil proti cirkevnému a panovníckemu absolutizmu. Stelesňoval tak český mravný a sociálny ideál. Masaryk patril k špecificky českej variante hnutia Preč od Ríma, ktoré sa pôvodne šírilo v Nemecku a medzi rakúskymi Nemcami. Zapadá sem aj jeho konverzia na protestantizmus a vyzdvihovanie Husa.¹² Pozitívny názor Masaryka na Husa a jeho kritický postoj ku katolíckej cirkvi nadobudol väčšiu dôležitosť po vzniku ČSR, keď sa stal prezidentom štátu. Masaryk ešte pred vojnou neprijímal snahy staročechov a mladočechov, ktorí cyrilo-metodskú tradíciu využívali ako prostriedok na presadzovanie reči ľudu do liturgie, alebo hľadali vnútornú spojitosť medzi cyrilo-metodskou cirkvou a Husom. Podľa Masaryka: „*cirkev Methodějova byla poslušna papeže a že papežové slovenský obřad v zemích našich zaváděli a zrušovali. Jinými slovy: i církev tak zvaná Methodějova*

⁷ Frýdl, D.: Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky. Praha: L. Marek, 2001, s. 91.

⁸ Tamže, s. 92.

⁹ Letz, R.: Andrej Hlinka – Ferdinand Juriga, spojenci a rivali v slovenskej politike 1918–1938. In: Pekník, M. a kol.: Ferdinand Juriga. Ľudový smer slovenskej politiky. Bratislava: Ústav politických vied SAV, Veda, 2009, s. 201.

¹⁰ Slovenský denník, 16. 9. 1919, roč. 2, č. 201, s. 4.

¹¹ Decretum S. R. C. circa usum linguae vulgaris in s. Liturgia. In: Circulares Litterae diocessanae 1920 ad clerum Diocesis Scepusiensis, č. 3, s. 29-30.

¹² Skilling, G. H.: T. G. Masaryk proti proudu 1882–1914. Praha: Práh, 1995, s. 148-149.

se slovanskou bohoslužbou byla katolická, římská, ne východní, obřad byl východní, ačkoli nevíme do které míry. Mají tedy katolíci a jejich klerikální vůdcové plné historické právo hlásat ideu cyrilo-methodějskou.“¹³ Unionistické hnutie, ktoré sa zrodilo na pôde rímskokatolíckej cirkvi Masaryk odmietal ako namierené proti ortodoxnej cirkvi.

V ČSR sa vytvorila v súvislosti so slávením spomienky na sv. Cyrila a Metoda a spomienky na J. Husa situácia, ktorá vyznievala paradoxne. Husova osobnosť so Slovenskom nemala väzby a nerezonovala ani v rámci národného obrodzenia. Ako cirkevný reformátor Hus požíval úctu u slovenských evanjelikov, u ktorých v tom čase ešte pretrvávali názory o kontinuite pôsobenia husitov s Lutherovou reformáciou. Zavádzanie Husovej spomienky na Slovensku pôsobilo umelo a vyvolávalo konfrontácie, ktoré nadobúdali konfesijný a národnostný podtón. U slovenských katolíkov vyvolávali reflex ohrozenia ich viery propagáciou osobnosti, ktorú cirkev považovala za kacira.

Konfrontácia cyrilo-methodskej a husitskej tradície naplno otvorila problémy ideových základov nového štátu. Prezident Masaryk sa ako súkromná osoba s manželkou a synom zúčastnil spomienky na J. Husa 6. júla 1919 v Újezdě-Kolodějích.¹⁴ Neprišiel však ani na jednu spomienkovú cyrilo-methodskú slávnosť. Tým dal najavo svoje presvedčenie, že cyrilo-methodská úcta a tradícia je imanentne katolícka. Katolícke spolky usporiadali cyrilo-methodské slávnosti 4. – 6. júla 1919 na Velehrade. Ich súčasťou bola mierová pobožnosť a pobožnosť za ochranu a zdar ČSR.¹⁵ Išlo aj o hľadanie funkcie a miesta cyrilo-methodskej tradície v pomeroch nového štátu. Cyrilo-methodská idea sa mala stať signálom obrany proti obnove pohanstva a za zachovanie kresťanských základov národnej kultúry.¹⁶ Tradičné cyrilo-methodské púte na Velehrad sa konali každoročne s účasťou slovenských kňazov a veriacich. Pokračovalo sa aj v organizácii unionistických kongresov, na ktorých sa viedol dialóg medzi katolíckou a ortodoxnou cirkvou. Na Slovensku sa v roku 1919 konali tri väčšie cyrilo-methodské podujatia. Prvým boli cyrilo-methodské slávnosti v Nitre 5. júla 1919. Pozostávali z duchovnej obnovy, slávnostných bohoslužieb a prednášok na cyrilo-methodské témy. Na druhý deň 6. júla sa konala poľná sv. omša na nitrianskej Kalvárii, sprievod k biskupskému chrámu a cyrilo-methodská výstava. Druhým podujatím bola cyrilo-methodská púť na Skalku pri Trenčíne.¹⁷ Tretie a najvýznamnejšie podujatie sa konalo v Ružomberku na podnet farára Andreja Hlinku, ktorý bol súčasne predsedom Slovenskej ľudovej strany (SES). Hlinka mal zrejme zámer usporiadať väčšiu cyrilo-methodskú akciu na Slovensku najmä z dôvodu, že chcel ukázať na živú vieru Slovákov a ich spätosť s cyrilo-methodskou tradíciou na ich vlastnom území. Smer týchto úvah vyjadril kňaz Štefan Mnohel: „*Volali nás na Moravu, pozývali nás na posvätný Velehrad, a nemohli sme sa k tomu odhodlať, ostali sme doma. Milá nám je Morava, Slovensko je nám milšie. Velehrad je skrýša kostí sv. Metoda, Slovensko si zachovalo poklady viery ním hlásanej. Nemohli sme sa nijak spriatelíť s myšlienkou, akoby sme šli na Velehrad svätiť a neslávili by sme doma... Sme nováčkovia, slávili sme začiatocne, predsa pomerne veľkolepe a s výsledkom sme nad očakávanie prekvapení. Zasiľali sme semeno, a ono iste bude klíčiť z roka na rok rozvetviť sa širšie... Morava má Velehrad, my si volíme buď Ružomberok, buď každý rok iné mesto Slovenska.*“¹⁸ Práve tu je vyjadrená myšlienka usporadúvať ústredné celoslovenské slávnosti sv. Cyrila a Metoda na Slovensku, a to aj s rizikom, že sa to zo strany organizátorov velehradských pútí môže chápať ako vytvorenie slovenskej alternatívy k Velehradu. Smer týchto úvah bol logický. Slovensko v nových podmienkach potrebovalo vlastné cyrilo-methodské slávnosti ako prejav svojho vyjadrenia cyrilo-methodskej úcty. Ružomberok perspektívne nebol vhodným miestom, ktoré by korešpondovalo

¹³ Masaryk, Tomáš G.: Česká otázka. Praha: Čin, 1936, s. 205.

¹⁴ Venkov, 8. 7. 1919, roč. 14, č. 159, s. 4.

¹⁵ Apoštolát sv. Cyrila a Metoda, 1919, roč. 10, č. 3, s. 98.

¹⁶ Našinec, 8. 7. 1919, roč. 55, č. 53, s. 1.

¹⁷ Apoštolát sv. Cyrila a Metoda, 1919, roč. 10, č. 3, s. 98.

¹⁸ Mnohel, Š.: Rozpomienky na náš veľký deň. In: Slovák, 20. 7. 1919, roč. 1, č. 27, s. 2.

s historickým rámcom cyrilo-metodskej tradície. Na ružomerskej slávnosti sv. Cyrila a Metoda sa zúčastnilo 12 až 15.000 ľudí z rôznych regiónov. Pozostávala z kázne A. Hlinku a z poľnej sv. omše na námestí pri soche Panny Márie, ktorú celebraval Hlinka spoločne s viacerými inými kňazmi. Medzi nimi vynikal 91-ročný opát František Podivínsky. Medzi prítomnými kňazmi sa nachádzal moravský kňaz Josef K. Matocha, budúci olomoucký arcibiskup, ktorý v rámci vojenskej služby pôsobil ako kaplán v ružomerskej nemocnici. Úlohu usporiadateľov na seba prevzali členovia katolíckej teľovýchovnej jednoty Orol, ktorí aj v ďalších rokoch organizovali cyrilo-metodské slávnosti. Poobede kázal kňaz Jozef Šrobár, brat V. Šrobára, ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a večer sa konala procesia na Kalváriu, kde kázal Štefan Demeter. Práve Ružomberok sa stal zlomovým miestom, kde sa prvý raz na Slovensku otvorene konfrontovali dve slávnosti: sv. Cyrila a Metoda a J. Husa. V sobotu 5. júla 1919 večer, teda po skončení slávnosti sv. Cyrila a Metoda, sa konala spomienka na J. Husa. Na vrchoch Čebrať a Mních horeli hranice. Zástup ľudí odišiel na vrch Mních, kde Vlado Šrobár, syn ministra V. Šrobára, recitoval Hviezdoslavovu báseň *Pamiatke Husovej*. Slávnostný príhovor predniesol evanjelický kaplán Karol Sutoris a vojak Rudolf Minárik.¹⁹

V českých krajinách sa aj pred rokom 1918 paralelne spomínalo na sv. Cyrila a Metoda a na J. Husa, ktorí boli chápaní ako súčasť českých dejín a historickej tradície. Atmosféra tam preto nebola tak vyhrotená ako na Slovensku. Ako sa ukázalo, minister V. Šrobár bol naklonený na Slovensku viac propagovať pamiatku J. Husa ako sv. Cyrila a Metoda. V Bratislave, hlavnom meste Slovenska, sa nekonala oficiálna vládna spomienka na sv. Cyrila a Metoda, ale bola usporiadaná oficiálna spomienka na J. Husa 6. júla 1919 v budove Mestského divadla (dnešné Slovenské národné divadlo). Zúčastnil sa jej aj V. Šrobár. Hlavným rečníkom na slávnosti bol bratislavský župan a evanjelický kňaz Samuel Zoch, ktorý sa vyjadril, že „*Deň Husovej smrti je deň národného sviatku. Národ náš ctiac Husa uctieva tým vlastne seba. Nie je náhoda, že národného ducha na Slovensku udržali tí, ktorí sa nikdy nezriekli kalicha a nosili so sebou bibliu Kráľickú a Labyrint sveta. Menujeme sa s chľúbou národom Husovým.*“²⁰ Bratislavskí slovenskí katolíci si zorganizovali spomienku na sv. Cyrila a Metoda v pútnickom mieste Mariátal, kam putovali 6. júla 1919. Slávnostnú sv. omšu pre nich slúžil miestny farár Jozef Blaške a po jej skončení kázal františkánsky páter Běda Košík. Potom nasledovala prednáška františkánskeho brata Odorika „*Z dejín starodávnych Slovákov*“ a spevy spevokolu františkánskych terciárov.²¹ Vládny *Slovenský denník* neuvěřejnil v roku 1919 ani jednu úvahu na cyrilo-metodskú tému, ale naproti tomu niekoľko úvah na tému J. Husa. Cyrilo-metodskej slávnosti v Ružomberku venoval kratšiu noticku ako slávnosti J. Husa. A. Hlinka považoval presadzovanie Husovej spomienky na Slovensku za cudzí import a za protikatolícku politicky motivovanú akciu: „*Ba viac tvrdím, že od Husa jeho oslavovatelja ďalej stoja, ako tí proti ktorým ho za barana stavajú. Neoslavujú v Husovi národovca, ani muža výrečného, ani Čecha, ale kacíra. A keby ho cirkev dnes rehabilitovala, neobzreli by sa oň... Vy v Husovi ctíte len nenávisť voči cirkvi a Rímu.*“²² Slovenskí evanjelici rovnako upozorňovali na to, aby sa Husova pamiatka slávila skôr na cirkevnej pôde a nestala sa predmetom agitácie sekulárnych spolkov a politických strán, osobitne „*ateistických voľnomyšlienkárov*“.²³ Propagácia pamiatky na J. Husa pôsobila na Slovensku polarizujúco. Jednoznačné stotožnenie sa vládnych činiteľov s Husovou pamiatkou, jej mechanické prenášanie na Slovensko bez ohľadu na špecifiká slovenskej spoločnosti, a na druhej strane nedostatočná pozornosť venovaná pamiatke sv. Cyrila a Metoda, viedli u slovenských katolíkov k radikalizácii, ktorú politicky podchytil A. Hlinka a jeho strana. SLS sa potom angažovala pri usporiadaní cyrilo-metodských slávností.

¹⁹ Slovenský denník, 9. 7. 1919, roč. 2, č. 144, s. 3.

²⁰ Zoch, S.: Význam Jána Husa pre Slovensko. In: Slovenský denník, 8. 7. 1919, roč. 2, č. 143, s. 2.

²¹ Slovák, 2. 8. 1919, roč. 1, č. 29, s. 3.

²² Hlinka, A.: Hus a či sv. Cyril? In: Slovák, 20. 7. 1919, roč. 1, č. 27, s. 1-2.

V roku 1920 sa z podnetu A. Hlinku ústredné slovenské cyrilo-metodské slávnosti opäť konali v Ružomberku. Pri ich organizácii sa brala do úvahy účasť slovenských pútnikov na Velehrade a moravských, resp. českých v Ružomberku. Dohodlo sa aj priaznivejšie časové rozdelenie oboch slávností, aby sa neprekrývali. Velehradské slávnosti sa konali 4. a 5. júla 1920 a ružomerské 10. a 11. júla 1920. Velehradských slávností sa zúčastnil A. Hlinka a početní pútnici zo Slovenska.²⁴ Prítomní boli poslanci a senátori Čs. strany lidovej a SĽS. Tým sa verejne manifestovalo, že politici týchto strán obhajujú cyrilo-metodskú tradíciu. Spoločné vystúpenie bolo dôležité aj z hľadiska verejnej prezentácie spoločného postupu oboch politických strán. Slávnosti mali ukázať vernosť katolíckej cirkvi v čase, keď došlo v českých krajinách k odtrhnutiu časti kňazstva a veriacich od rímskokatolíckej cirkvi a 8. januára 1920 k vytvoreniu novej Cirkvi československej, ktorá sa tiež hlásila k cyrilo-metodskej tradícii. Na ružomerských slávnostiach 10. júla 1920 kázal a slúžil sv. omšu A. Hlinka. Nasledovali prednášky v Katolíckom kruhu. Na druhý deň, 11. júla 1920 ráno kázal Ján Ferenčík, svätú omšu slúžil A. Hlinka. Nasledovala kázeň riaditeľa biskupskej kancelárie spišskej diecézy Jána Vojtaššáka a pontifikálna sv. omša olomouckého kanonika, grófa Zigmunda Václava Halka-Ledóchowského, ktorý doviedol do Ružomberka skupinu pútnikov z Moravy.²⁵ Osobnosť Ledóchowského prepojila Velehrad s Ružomberkom, pretože práve on slúžil pontifikálnu omšu aj na velehradských slávnostiach. V Ružomberku bol osobitne vítaný aj preto, že sa Hlinku zastal v čase jeho konfliktu s biskupom Alexandrom Párvm a väznenia v Uhorsku, ale aj keď bol Hlinka v rokoch 1919–1920 väznený a internovaný v ČSR za svoju cestu na mierovú konferenciu do Paríža.

Živým prejavom cyrilo-metodskej úcty na Slovensku bola slávnostná vysviacka prvých troch slovenských katolíckych biskupov v ČSR Mariána Blahu, Karola Kmeťka a Jána Vojtaššáka 13. februára 1921 v Nitre. Celá atmosféra vysviacky od výberu miesta, cez slávnostné prejavy, články v dobovej tlači a vydanú pamätnú knihu, sú dôkazom, že každý z novovysvätených biskupov chcel nadviazať na cyrilo-metodskú tradíciu a rozvíjať ju v podmienkach nového štátneho útvaru.²⁶ Konkrétnym prejavom spätosti nových biskupov s cyrilo-metodskou tradíciou bola ich spoločná púť na Velehrad 5. júla 1921. Zúčastnil sa jej K. Kmeťko a J. Vojtaššák. Slávnostné chvíle umocňovala prítomnosť nového olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana, známeho propagátora cyrilo-metodskej idey. Prítomný bol aj A. Hlinka, F. Juriga, J. Buday, J. Tiso a viacero poslancov SĽS a Čs. strany lidovej. Prítomnosť českých a slovenských politikov z týchto strán však bola len vonkajším vyjadrením jednoty, pretože obidve strany sa v tom čase už rozchádzali v programových zásadách a politickej taktike. Rozišli sa na otázke uznania svojbytnosti slovenského národa a požiadavke legislatívnej autonómie Slovenska, ktorú presadzovala SĽS. Ich spoločný parlamentný klub zanikol v novembri 1921. V súvislosti s vysviackou slovenských biskupov sa pozornosť slovenských biskupov a katolíckej verejnosti sústredila na pútnické miesto Skalka pri Trenčíne, vďaka sa k úcte k pustovníkom sv. Svoradovi a Benediktovi. Priamo v deň biskupskej vysviacky 13. februára 1921 sa zrodila výzva adresovaná slovenským katolíkom na výstavbu nového pútnického chrámu s misijným ústavom: „*Nádherný chrám s misijným kláštorom vystavíme, ktorý by bol našou národnou katolíckou svätynou a ohniskom nášho cirkevno-národného života. Pútnických miest aj národ slovenský má dosť, nemáme však takej svätyni, akú majú Moravia na Velehrade, Francúzy v Lurde, Poliáci v Čenstochove, ktorí by celý národ za svoju považoval a na ktorú by s posvätnou úctou hľadel.*“²⁷ Výzvu podpísalo 27 osobností slovenského cirkevného života, medzi nimi aj biskupi. Dobová tlač vyzdvihovala ako iniciátora

²³ Ruppeldt, F.: Naša cirkev a zahraničie. In: Cirkevné listy, 1920, roč. 34, č. 8-9, s. 154.

²⁴ Čech, 9. 7. 1920, roč. 45, č. 187, s. 2.

²⁵ Slovák, 13. 7. 1920, roč. 2, č. 142, s. 3.

²⁶ Hetényi, M.: Cyrilo-metodský kult a religiozita na Slovensku v 19.–21. storočí, c. d., s. 147.

²⁷ Judák, V.: Z múdrosti našich otcov. Sv. Beňadik a Skalka. Nitra: Biskupský úrad Nitra, 2012, s. 159-160.

projektu nitrianskeho biskupa K. Kmeťka, ktorý chcel mať na území diecézy pútnické centrum, kde by našla priestor na stretnutia aj katolícka inteligencia.²⁸ Tento zaujímavý projekt vytvorenia slovenského katolíckeho centra by určite pozdvihol kult svätcov sv. Svorada a Benedikta, ale na druhej strane mohol oslabiť už existujúce náboženské centrum v Šaštíne – baziliku Sedembolestnej Panny Márie, ktorá bola uctievaná v tom čase ako patrónka Slovenska a Slovákov. Tiež mohol utlmujúco pôsobiť na rozvíjajúci sa kult sv. Cyrila a Metoda. Nasledujúce tri roky ukázali, že projekt na Skalke sa dá uskutočniť iba sčasti. Zo zbierok na národné katolícke centrum, do ktorých sa zapojili aj americkí Slováci, bola financovaná obnova kostola a stavba útulne pre pútnikov. Slávnosť požehnanie obnoveného dvojvežového pútnického chrámu sv. Benedikta sa konala 13. júla 1924. Ostal ešte plán na vybudovanie exercičného domu „Andrejov“ pre slovenskú inteligenciu.²⁹ Ten sa však nerealizoval. Aj samotné pútnické miesto Skalka si udržalo aj ďalej skôr lokálny ráz a nestalo sa podobným Levoči, Starým Horám alebo Šaštínu. Národným katolíckym centrom Slovákov sa stala bazilika Sedembolestnej v Šaštíne s kláštorom saleziánov, ktorí mali misijné zameranie.

V roku 1921 až 1926 sa ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Slovensku nekonali. Uskutočnili sa iba miestne spomienky, ktoré záviseli od ochoty katolíckych spolkov a farností. Dôvodom nekonania ústredných slávností nebolo len sústredenie pozornosti na pútnické miesto Skalka pri Trenčíne, ale aj skutočnosť, že velehradské slávnosti sa vzhľadom na účasť slovenských biskupov a rôznych osobností považovali za akciu, ktorá dokáže dostatočne uspokojiť nároky slovenských katolíkov. Počet Slovákov na velehradských púťach a slávnostiach do istej miery ovplyvnil pretrvávajúci konflikt medzi Čs. stranou ľudovou a SES. K velehradským cyrilo-metodským púťam totiž patrilo viacero sprievodných akcií, ako boli zjazdy roľníckych, živnostníckych a odborových organizácií, ktoré pôsobili pri Čs. strane ľudovej. A. Hlinka bol na Velehrade posledný raz podľa všetkého 3. októbra 1923, a to na pohrebe arcibiskupa Stojana. Na Velehrad každoročne od roku 1923 prichádzal bývalý minister Martin Mičura, ktorý od roku 1925 viedol pobočku Čs. strany ľudovej na Slovensku.

Známy slovenský publicista, katolícky kňaz Jur Koza-Matejov publikoval v denníku SES *Slovák* 5. júla 1923 návrh na uzákonenie sviatku sv. Cyrila a Metoda ako celoslovenského sviatku: „*Toto grandiózne dielo žiada i grandióznu oslavu. Takú, akú im len Slavianstvo a katolicizmus dať môže... Žiadame a prosíme čo najúctivejšie ale i čo najrozhodnejšie Najdôstojnejší Biskupský Sbor, aby jednotným výstupom a prosbou vydobyl v Ríme to minimum, čo týmto apoštolom patri: sviatočné zasvätenie 5. júla, venovaného slávnej pamiatke týchto mužov. Chceme, aby to bolo naším najväčším národným sviatkom, ktorý zasvätiť je povinný každý katolík vo svojej náboženskej, cirkevnej povinnosti a každý ostatný občan z povinnosti – národnej a slavianskej. Chceme, aby to bol národný sviatok celého Slavianstva... Idea Cyrillo-Metodejská celému Slavianstvu a nadovšetko slovenskému národu musí byť tou Betlehenskou hviezdou, ktorá nám zvestuje nové vykúpenie. Preto, aby sa nám táto grandiózna idea týmto mohla stať, o to sa musí obstarat' v prvom rade katolicizmus slovenský v čele so svojím horlivým apoštolským Episkopátom, potom katolicizmus moravský a český a konečne i katolicizmus celého Slavianstva.*“³⁰ Návrh J. Kozu-Matejova vystihoval potenciál, ukrytý v cyrilo-metodskej tradícii ako spájajúcom prvku všetkých Slovanov. Slávenie tohto sviatku 5. júla bolo zakotvené v encyklike *Grande munus* pápeža Leva XIII. z 30. septembra 1880 najprv ako duplicis II. minoris, teda sviatok druhej triedy s nižším stupňom liturgického slávenia.³¹ V slovenských diecézach sa tento sviatok zavádzal v rokoch od roku 1919 ako festa duplicia I. classis, teda sviatok s vyšším stupňom liturgického slávenia. Koza-Matejov však chcel, aby sa sviatok sv. Cyrila

²⁸ Slováč, 18. 7. 1924, roč. 6, č. 162, s. 2.

²⁹ Slováč, 20. 7. 1924, roč. 6, č. 164a, s. 1.

³⁰ Koza Matejov, J.: Sviatok Slavianstva! In: Slováč, 5. 7. 1923, roč. 5, č. 149, s. 2.

³¹ Sviatok sv. Cyrila a Metoda sa slávil 5. júla od roku 1863, kedy sa pripomínalo 1000. výročie ich príchodu na Veľkú Moravu. Pápež Pius IX. na žiadosť olomouckého arcibiskupa Bedřicha z Fürstenberka, ale aj žiadosti záhrebského ar-

a Metoda slávil v slovanských krajinách ako zasvätený sviatok. Takáto liturgická prax už existovala na Morave na základe dekrétu z 22. februára 1922.³² Zaujímavé boli dobové snahy o vyhlásenie sv. Cyrila a Metoda za patrónov Slovenska. V praxi sa každoročne slávil sviatok oboch svätcov, pričom sa fakticky chápali ako patróni Slovenska. Chýbala však žiadosť episkopátu a formálny akt Svätej stolice, ktorým by sv. Cyrila a Metoda vyhlásila za patrónov Slovenska. Biskup Jozef Čársky sa z tohto dôvodu až 10. decembra 1942, teda v zmenených podmienkach počas existencie prvej Slovenskej republiky, obrátil na biskupské ordinariáty, aby od Svätej stolice žiadali vyhlásenie sv. Cyrila a Metoda za hlavných patrónov Slovenska. Postoj slovenského episkopátu bol v tejto veci opatrný a spoločnú žiadosť nakoniec nesformuloval.³³

Dňa 6. apríla 1925 parlament schválil zákon č. 65/1925 Zb. o sviatkoch a pamätných dňoch republiky Československej. Pamätnými dňami ČSR sa stali 5. júl (sv. Cyril a Metod), 28. september (sv. Václav), 6. júl (J. Hus), 1. máj (sviatok práce) a 28. október (vznik ČSR) ako štátny sviatok. Znamenalo to, že sviatok sv. Cyrila a Metoda sa stal oficiálnym pamätným dňom ČSR, na ktorý sa vzťahujú ustanovenia o nedeľnom pokoji, pokiaľ ide o verejné úrady, ústavy a školy. Na jednej strane išlo o veľké víťazstvo cyrilo-metodskej tradície a záruky pre jej šírenie. Na území celej ČSR sa v júli 1925 podarilo zorganizovať veľké množstvo miestnych slávností, venovaných sv. Cyrilovi a Metodovi a cyrilo-metodskej tradícii. Ich organizátormi boli tradične katolícke spolky a SLS, no pribudli aj štátne organizácie, najmä Osvetový zväz pre Slovensko. Rozdiel stále spočíval v tom, že katolícke spolky a SLS dávali slávnostiam jednoznačne náboženský obsah.³⁴

V praxi sa ukazovalo, že uzákonenie sviatku sv. Cyrila a Metoda dostatočne nerezonuje vo vládných kruhoch. Prezident T. G. Masaryk a členovia vlády sa nezúčastnili cyrilo-metodských slávností a ani nad žiadosťou z nich neprevzali záštitu. Pritom na to bola možnosť 5. júla 1925 na Velehrade, alebo na ústrednej cyrilo-metodskej slávnosti v Prahe 5. júla 1925 vo dvorane Plodinovej burzy, kde bol prítomný pražský arcibiskup František Kordač, biskup Podlaha, zástupcovia Slovákov, Ukrajincov, Bie-

cibiskupa Juraja Haulika a ďalších chorvátsko-slavónskych biskupov rozhodol o presunutí sviatku sv. Cyrila a Metoda z 9. marca na 5. júl. Na Slovensku banskobystrický biskup Štefan Moyses požiadal pápeža Pia IX., aby sa v jeho diecéze mohol sláviť sviatok sv. Cyrila a Metoda 5. júla. Pius IX. žiadosť vyhovel a sviatok sa slávil prvý raz v banskobystrickej diecéze 5. júla 1865. Pápež Pius X., nástupca Leva XIII. prostredníctvom kongregácie obradov postupne zavádzal slávenie sviatku sv. Cyrila a Metoda v jednotlivých diecézach na 7. júl. Odrazilo sa to aj v novom Rímskom misáli, ktorý vydal pápež Benedikt XV. v roku 1920, kde je ako deň slávania sviatku sv. Cyrila a Metoda uvedený 7. júl. Zubko, P.: Kult svätých Cyrila a Metoda v tradícii latinskej cirkvi. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2014, s. 75; Cyrill a Method, 31. 7. 1865, roč. 15, č. 20, s. 158; Časopis katolíckeho duchovenstva, 1863, roč. 4, č. 4, 306; Vychodil, J.: Vzpomínky na cyrillo-methodějský rok 1863. Velehrad: M. Melichárek, 1913, s. 28.

³² Foltynovský, J.: Liturgika. Olomouc: Lidové nakladatelství a kníhkupectví, 1936, s. 123, 127.

³³ V liste biskupom a ordinárom J. Čársky napísal: „Navrhujem preto, aby Jeho Exc. ndp. Biskup Dr. Karol Kmeťko čo predseda bisk. konferencií podal menom všetkých Ordináriusov Slovenska a veriacich žiadosť na Sv. Otca o deklarovanie sv. Cyrila a Metoda za hlavných patrónov Slovenska s liturgickou výsadou ich oslavy dňa 5. júla sub ritu duplici I. classis cum Octava communi. Taktiež nech sa vyžiada výsada osobitného officia divina a formulára sv. omše na ten deň a oktávu, ktoré užívajú na Morave, kde sú sv. Cyril a Metod uctievaní čo hlavní patróni zeme.“ Archív rímskokatolíckeho biskupského úradu (ARKBÚ) Banská Bystrica, fond: Biskupský úrad, k. č. B 37, dok. č. 5224/1942. List J. Čárskeho biskupským ordinariátom. Prešov 10. 12. 1942. Reakcia nitrianskeho biskupa K. Kmeťka bola zdržanlivá: „Keďže patrónkou Slovenska je Sedmibolestná Panna Mária a to sa už vžilo do povedomia ľudu, neviem ako by prijali veriaci vyhlásenie nových hlavných patrónov pre Slovensko. O tom treba uvažovať a rozhodnúť na najbližšej biskupskej konferencii, či to máme počas vojny konať. Keď podáme takú žiadosť, spôsob podania má byť slávnostnejší: odôvodnené rozhodnutie na spoločných bisk. poradiach, podpisy ordináriusov, provinciálov reholi, reprezentantov hlavných náboženských korporácií a význačnejších civilných osobností. Tak sa to dialo v Uhorsku, keď žiadali zaviesť sviatok Magna Domina Hungarorum.“ Tamže, list K. Kmeťka J. Čárskemu. Nitra 21. 12. 1942. Biskupská konferencia 13. 10. 1943 v Žiline v otázke návrhu J. Čárskeho nedospela k rozhodnutiu, ale prijala uznesenie o zosúladení slávania sviatku sv. Cyrila a Metoda na Slovensku: „Sviatok sv. Cyrila a Metoda doteraz nebol všade slávený rovnakým spôsobom. Ordinári, na ktorých území doteraz tento sviatok nie je slávený povinnou slávnosťou, budú mať povinnosť inštruovať o tom svojich kňazov, aby bola potrebná zhoda v celom stave uskutočnená.“ ARKBÚ Nitra, f. Curia episcopalis, k. č. 79, č. 2178. *Protocolium conscriptum Žilinae die 13. Octobris 1943 de conferentiis Episcoporum Republicae Slovacae.*

³⁴ Slovák, 3. 7. 1925, roč. 7, č. 147, s. 5; Slovák, 8. 7. 1925, roč. 7, č. 150, s. 3-4.

lorusov a národov Juhoslávie. Prezident Masaryk naproti tomu prevzal záštitu nad slávnosťami J. Husa a predseda vlády Antonín Švehla čestné predsedníctvo slávností. Tým porušili princíp nestrannosti a vyváženeosti pri oslave jednotlivých krátko po sebe nasledujúcich sviatkov. Práve od arcibiskupa Kordača sa prítomní na cyrilo-metodskej slávnosti v Prahe už 5. júla dozvedeli správu, že apoštolský nuncius v Prahe Francesco Marmaggi je nútený opustiť Prahu, pretože najvyšší štátni predstavitelia „budou oficiálne oslavovať památku předchůdce náboženského rozkladu století XVI.“³⁵ Nuncius Marmaggi na protest opustil Prahu 6. júla 1925. Husove oslavy sa konali s veľkou pompou aj v Bratislave 6. júla 1925. Zorganizoval ich Osvetový zväz pre Slovensko spolu s miestnym posádkovým veliteľstvom čs. armády a spolkami, ktoré sa označovali za pokrokové. Sprievodu mestom sa údajne zúčastnilo až 15.000 ľudí. V ruinách Bratislavského hradu prehovoril k zhromaždeným evanjelický biskup S. Zoch a bola zapálená vatra. Účastníci sa vrátili do mesta pred Slovenské národné divadlo, kde sa po zahraničnej hymny rozišli.³⁶ Podobná oficiálna slávnosť sv. Cyrila a Metoda sa v Bratislave neusporiadala, hoci išlo rovnako ako v prípade J. Husa o pamätný deň, ba deň pre Slovensko a jeho kresťanské tradície významnejší. Priebeh udalostí, ktoré vyústili do Marmaggiho aféry, bol príležitosťou urobiť hlbšiu reflexiu vzťahu štátu k jednotlivým cirkvám, osobitne katolickej. V širšom kontexte išlo aj o tému koexistencie tradícií a interkonfesionálnych vzťahov. Politik agrárnej strany Milan Hodža sa 29. októbra 1925 zamyslel nad otázkou tradícií štátu. Pritom vyjadril presvedčenie: „*Je životným problémom československého národa, či bude v stave stráviť dva veľké tradičné kultúrne prvky: husitizmus a cyrilo-metodejstvo. Ak bude v stave, upraviť ich pomer tak, aby tieto dva prúdy mohli sa v ňom uplatňovať a pôsobiť vedľa seba, v tom prípade by sme mali vyhrať. Ak by ale tieto dve úžasne silné historické a duchovné sily tak pôsobili proti sebe, ako doteraz, značilo by to v našom národnom organizme živel stálych otrasov.*“³⁷ Hodža tu vystihol podstatu problému. Rozpísal sa síce ďalej, že problém sa nedá riešiť socialistickým ani liberálnym spôsobom. Pritom sa odvolával na filozofiu T. G. Masaryka a potrebu pochopenia dôležitosti náboženského citu u Slovanov. Masaryk však chápal náboženstvo liberálne. Nechcel sa viazať na cirkevné štruktúry a konkrétne konfesie, ktoré pokladal skôr za brzdu ako za záruku náboženského napredovania. Dôsledkom aplikovania Masarykovej filozofie by mohla byť náboženská ľahostajnosť a subjektivismus. Tak by sa problém reálne nevyriešil, iba obišiel. Navyše tu vystupoval problém československého národa, ktorý existoval podľa ústavy z roku 1920 ako politický národ, ale nie reálne. Tento problém vnášal do otázky tradície a ich interpretácií diametrálne odlišnosti. Neskorší Hodžov pokus vysvetliť potrebu koexistencie rôznych tradícií v národe poukazom na Francúzov a tradíciu sv. Jany z Arku a francúzskych encyklopedistov, neriešil podstatu problému. Rovnako jeho poukazovanie na svätováclavskú tradíciu ako štátnu tradíciu, na ktorú nadväzuje ČSR, nebolo pre tradičné slovenské pomery prijateľné a pochopiteľné.³⁸

Cyrilo-metodské slávnosti zaznamenali ďalší rozmach od roku 1927. Dôvodom bola významná spomienka na 1.100 výročie narodenia sv. Cyrila. Katolícki biskupi Slovenska a Podkarpatskej Rusi pri tejto príležitosti vydali 7. februára 1927 z porad v Žiline spoločný pastiersky list. Bol venovaný výlučne cyrilo-metodskej účte a tradícii. Biskupi priblížili životy sv. Cyrila a Metoda v kontexte pôsobenia Božej prozreteľnosti v dejinách. Veľký dôraz položili na význam ich misionárskych aktivít a vyzdvihli ich cnosti. Príchod sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu opísali v romantickom idealizujúcom duchu, zrozumiteľnejšom pre širšie vrstvy veriacich: „*A Duch Boží vyslyšal modliacich, dal jasné vnuknutie apoštolom, našli kľúč duše a srdca slovenského národa: dobre činia a slovensky hovoria kráčali sv. Cyrill a Method osadami našich pradedov! A ružové zore kresťanského štastia*

³⁵ Našinec, 8. 7. 1925, roč. 61, č. 150, s. 3.

³⁶ Slovenský denník, 8. 7. 1925, roč. 8, č. 150, s. 2.

³⁷ Hodža, M.: Rozpomienky dr. M. Hodžu na prvý Slovenský denník. In: Slovenský denník, 1. 1. 1926, roč. 9, č. 1a, s. 3.

³⁸ Hodža, M.: Chránme svoju tradíciu. In: Slovenský denník, 8. 12. 1927, roč. 10, č. 279a, s. 1.

rozliali sa po Veľkej Morave. Prvá bola jará mládež, ktorá spôsobom zvedavých baránkov húfami otáčala oltáre slovenských bohoslúžieb; potom približovali sa úbohé matky, pozorne slúchali slovenskú blahozvesť o Sedembolestnej a radostnej Matičke Spasiteľovej, sotreli slzy a spievali, velebili z celej duše Pána... nedôverčiví tvrdí mužovia dlho uvažovali o láske k Bohu a bližnému, keď ale počuli, rýdzou slovenčinou, že Kristus-Boh narodil sa v maštali, že bol tesárom, pomáhal žobrákom a chorým, že hlásal osem blahoslavenstiev, na bolestnom kríži odpúšťal svojim nepriateľom, že z mŕtvych vstal a že pride a súdiť bude dobrých a zlých – slovenskí mužovia veľmi oborili sa na medené a kamené modly a v prach a popol rozmrvili pohanských bohov.“³⁹ Biskupi vyjadrili ďalej presvedčenie, že ideál cyrilo-metodskej vernosti jednoty cirkvi, túžba po pravde a láske žije v dušiach slovenského národa. Pápež Pius XI. poslal 13. februára 1927 biskupom Československa a Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov list, v ktorom ich vyzval, aby veriacim rôznym spôsobom pripomínali životy sv. Cyrila a Metoda. Osobitne sa mali svätí bratia a ich cnosti propagovať medzi mládežou, kňazstvom a rehoľníkmi. Pápež vyzdvihol dôležitosť Velehradu ako centra cyrilo-metodskej úcty.⁴⁰

Na Slovensku bol z hľadiska cyrilo-metodskej úcty jubilejný rok 1927 prelomový. Z podnetu katolíckeho kňaza Ferdiša Jurigu sa začali organizovať centrálné cyrilo-metodské slávnosti na hrade Devín, teda priamo na historickom mieste menovite spomínanom v dobových prameňoch o Veľkej Morave. Devín svojim impozantným vzhľadom a geografickým situovaním na sútoku riek Dunaja a Moravy bol priam predurčený na to, aby sa stal symbolom slovenskej národnej pamäti. Pre Jána Kollára bol jedným z najdôležitejších sídiel veľkomoravských panovníkov a pre Jána Hollého aj miestom, odkiaľ sa začala kristianizačná misia sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, teda posvätným pre Slovákov a kresťanov.⁴¹ Je zaujímavé, že po roku 1918 bol Devín ako miesto vhodné pre konanie cyrilo-metodských slávností objavený dosť neskoro. Na organizáciu prvých cyrilo-metodských slávností nepochybne pozitívne vplývala skutočnosť, že dovtedy opozičná Hlinkova slovenská ľudová strana (HLS) bola súčasťou vládnej koalície. Slávnosti sa konali v nedeľu 10. júla 1927. Ich organizáciu mala na starosti Ústredná katolícka kancelária. Devín sa otvorene označoval za náš, teda slovenský Velehrad.⁴² Konečne sa teda od myšlienky o potrebe slovenského Velehradu, vyslovenej v roku 1919 Š. Mnohoľom, našlo po ôsmich rokoch miesto, kde by sa pravidelne mohla v celoslovenskom meradle pripomínať pamiatka sv. Cyrila a Metoda. Slávnosť sa začala pontifikálnou sv. omšou, ktorú v ruinách Devínskeho hradu slúžil biskup M. Blaha. Po jej skončení sa prihovril niekoľkotisícovému zástupu. Vyjadril sa, že sv. Cyril a Metod „Dobre činili a slovensky hovorili.“⁴³ Pritom apeloval na kňazov: „Vy kňazi, vodcovia ľudu dobre činite a slovensky hovorte.“⁴⁴ Význam cyrilo-metodskej misie sa mu podarilo vyjadriť v tejto myšlienke: „Učia národ milovať – hlásajú cirkevnú i slovenskú jednotu. Nerobia to za peniaze. Odmietajú dary vďačného národa a žiadajú, aby miesto zlata daroval slobodu otrokom.“⁴⁵ Nasledoval prejav ministra pre zjednotenie zákonov za HLS Marka Gažika, ktorý apeloval na prítomných, aby sa na Devíne stretli pravidelne každý rok a vytvorili tak tradíciu. F. Juriga vo svojom prejave spomenul sochu Arpáda, ktorú postavili v roku 1896 na Devínskom hrade a ktorá bola v roku 1921 zbúraná. Devín sa podľa Jurigu stal hrobom slovenského národa a Arpádova socha náhrobným kameňom na tomto hrobe. Podľa neho: „Niet prípadu v histórii, okrem židovského národa, že by niektorý národ po tisícročnej porobe vstal z hrobu. Tento zázrak, táto výnimka sa stala so slovenským národom.“⁴⁶ Na margo bohoslúžobného jazyka, ktorý

³⁹ Diecezánsky obožník biskupstva spišského, 1927, príloha, Pastiersky list biskupov zo 7. 2. 1927.

⁴⁰ Apoštolát sv. Cyrila a Metoda pod ochranou bl. Panny Marie, 1927, roč. 18, č. 4, s. 121-124.

⁴¹ Killiánová, G.: Mýtus hranice: Devín v kolektívnej pamäti Slovákov, Maďarov a Nemcov. In: Historický časopis, 2002, roč. 50, č. 4, s. 640-641.

⁴² Slovák, 12. 7. 1927, roč. 9, č. 152a, s. 3.

⁴³ Tamže.

⁴⁴ Tamže.

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Tamže.

priniesli sv. Cyril a Metod sa vyjadril: „*Nie slovanskú reč hlásali naši sv. bratia, ale slovenskú reč. V nej hlásali Kristovo slovo národu. Táto sláva sa zrodila tu. Tu máš národe slovenský svoj Betlehem. Keď sa Devín bude oslavovať, ak bude Devín slávný, bude slávný i národ slovenský. Tam musíme hľadať našu slávu, kde sme ju stratili... Národe, buď si Devín. Nech niet v tomto žiadneho rozdielu. V tejto veci nesmú panovať politické diferencie – a to je ver dnes veľké slovo – i ten najzúrivejší komunista, ak je v ňom len kvapôčka slovenskej krvi musí byť spolubudovateľom budúceho slávneho Devína.*“⁴⁷ Ďalším rečníkom bol učiteľ z obce Vajnory pri Bratislave Vojtech Horák. Prehovoril na tému, ako sa učiteľ pozerá na Devín z pedagogického hľadiska. Ako posledná predniesla prejav Rozália Benčíčová, ktorá zastupovala Katolícku jednotu žien. Nabádala k dobrej výchove mládeže a dôležitosti utrpenia za vieru. Môžu prenasledovať kňazov a veriacich, ale Kristovu pravdu zatvoriť nemôžu. Na záver slávnosti opäť vystúpil minister Gažík, ktorý prečítal rezolúciu, adresovanú slovenskému biskupskému zboru. Slovenskí biskupi sa v nej vyzvali, aby poslali žiadosť pápežovi o vydanie ostatkov sv. Cyrila. Niektorí rečníci sa zmienili aj o potrebe postaviť sochy sv. Cyrilovi a Metodovi, prípadne aj veľkomoravským panovníkom na Devíne. Devínske cyrilo-metodské slávnosti vyvolali nevôľu u niektorých katolíkov v českých krajinách, ktorí ich považovali za pokus o oslabenie či nahradenie Velehradu. Nesúhlasili s interpretáciou, že veľkomoravský Velehrad mohol byť Devín, kde pôsobili sv. Cyril a Metod.⁴⁸ Na Slovensku ich podporil denník slovenskej pobočky Čs. strany lidovej *Ludová politika* a agrárnej strany *Slovenský denník*.

Cyrilo-metodské slávnosti na Devíne zapadli do kontextu iných mimoriadne dôležitých udalostí toho roka. 22. apríla 1927 v mene pápeža Pia XI. kongregácia obradov vydala dekrét *Celebre apud slovaccam gentem*. Týmto dekrétom sa Sedembolestná Panna Mária stala patrónkou Slovenska a slovenského národa. Dňa 14. júla 1927 schválil parlament zákon o organizácii politickej správy č. 125/1927 Zb. Zanikli župy a Slovensko sa stalo právnym subjektom. Dňa 19. decembra 1927 sa došlo k zhode v súvislosti s textom dohody medzi Svätou stolicou a ČSR, ktorá je známa ako Modus vivendi. Tým sa podarilo prekonať predchádzajúce napätia.

V roku 1928, keď sa okázalo pripomínalo 10. výročie založenia ČSR, mala spomienka na sv. Cyrila a Metoda osobitnú atmosféru. Napriek určitým pochybnostiam sa myšlienka usporiadania cyrilo-metodských slávností na Devíne ujala. Jednotlivé akcie k 10. výročiu vzniku ČSR koordinoval celonárodný nadstranícky Slovenský jubilárny výbor, ktorý sa utvoril na podnet F. Jurigu.⁴⁹ Na okresných úrovniach sa vytvorili okresné jubilárne výbory, ktoré kooperovali s okresnými osvetovými radami. Zakomponovanie cyrilo-metodských slávností na miestnej úrovni však bolo skôr výnimkou.⁵⁰ Slovenský jubilárny výbor vydal 3. júla 1928 inštrukcie o ústredných cyrilo-metodských slávnostiach na Devíne s informáciou o vypravení osobitného vlaku z Trnavy a o odchodoch lodí z Bratislavy do Devína.⁵¹ Okrem toho boli vydané farebné letáky, pozývajúce na slávnosti. Ich konanie sa stretlo s mnohými intrigami a termín 5. júl 1928 kolidoval s tradičnou púťou na Velehrad. Preto sa verejne ohlásil Anton Granatier, tajomník jubilárneho výboru: „*Nezodpovední podzemní jednotlivci agitujú proti slávnosti a moc Slovákov a Čechov je ochotné uveriť rozvratníkom a nie Slovenskému jubilárnemu výboru. Z každej strany je počuť, že devínska slávnosť je ľudácka, katolícka a klerikálna.*“⁵² Grantier ako chybu

⁴⁷ Tamže.

⁴⁸ Našinec, 14. 7. 1927, roč. 63, č. 158, s. 3.

⁴⁹ Predsedom sa stal predseda Slovenskej ligy na Slovensku M. M. Bella, podpredsedami vrchný školský radca K. Jelínek, poslanec HSES J. Sivák a tajomník Matice slovenskej Š. Kréméry, tajomníkmi V. Brestenský a A. Granatier. Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, f.: Slovenský jubilárny výbor, k. č. 4. Zpráva o činnosti Slovenskej ligy na Slovensku za rok 1927–1928 pre V. kongres, konaný dňa 5. apríla 1929 v Nových Zámkoch.

⁵⁰ SNA Bratislava, f.: Slovenský jubilárny výbor, k. č. 1. Cyrilo-metodské slávnosti si zakomponoval do programu okresný jubilárny výbor v Stropkove a vo Vranove nad Topľou.

⁵¹ Tamže, dok. č. 309/28. Prípís Slovenského jubilárneho výboru, Bratislava 3. 7. 1928.

⁵² Granatier, A.: Národovcom dobrej vôle. In: Slovenský denník, 4. 7. 1928, roč. 11, č. 152, s. 1.

uviedol, že kňaz P. Žiška v deň konania cyrilo-metodských slávností na Devíne vedie púť z Trnavy na Velehrad. Žiška to pochopil ako útok na účasť Slovákov na velehradskej púti. V replike Granatierovi prizvukoval, že každoročná púť na Velehrad je tradičná a ak by sa v roku 1928 nekonala, je otázne, či by pútnici išli automatičky na Devín. Navyše ak by nešiel na Velehrad, neodznela by tam slovenská kázeň pútnikom. Na záver si neodpusťil uštipačnú poznámku: „*Porovnanie našej velehradskej púti s istými záhradnými slávnosťami a matineami predsa nie je na mieste.*“⁵³ Podobne denník *Slovák* vytýkal slovenským evanjelikom, že v čase konania devínskych cyrilo-metodských slávností zorganizovali v Bratislave zjazd evanjelických cirkví z ČSR, čím dali prednosť konfesionalnej slávnosti pred celonárodnou: „*Slovenskí evanjelici práve v deň slávnosti na Devíne usporiadali si zjazd evanjelických cirkví v R. Č. S., zišli sa v Bratislave s Čechmi, Poliakmi, Maďarmi a Nemcami rovnakého protestantského vyznania, len nezišli sa so slovenskými katolíkmi. Vylúčili takto samých seba zo slovenského pestovania idey cyrilo-metodejskej a postavili sa opätovne a s celou okázalosťou za Majstra Jána Husa, pamiatku ktorého korporatívne oslávili 5. júla večer pri vatre na bratislavskom hrade.*“⁵⁴ Tento konfrontačný článok nevyvolal v dobovej tlači bezprostrednú reakciu. Až v roku 1939 evanjelický časopis *Cirkevné listy* uverejnil článok, v ktorom sa tvrdí, že na predbežných rokovaniach jubilárneho výboru predniesli zástupcovia evanjelickej cirkvi návrh, aby sa katolícka omša uskutočnila v devínskom kostole a evanjelické bohoslužby na priestranstve pred kostolom. Toto riešenie mali odmietnuť predstavitelia rímskokatolíckej cirkvi s poukazom, že kde je katolícka omša, nemôžu byť luteránske bohoslužby.⁵⁵ Túto konfesionalnú zápletku zatiaľ nepotvrdil archívny výskum ani iná dobová tlač. Súčasťou celkovej atmosféry prípravy devínskych cyrilo-metodských slávností boli úvahy o devinizme, ktoré v časopise *Budúcnosť* od mája do júla 1928 publikoval mladý slovenský historik a archivár Anton A. Baník. Podľa Baníka je devinizmus programová snaha „*v každom, či tradičnom, či ideologickom, či praktickom poňatí súčasného národného života slovenského dôsledne uplatniť syntetické stanovisko, podľa ktorého osi slovensko-národného samobytia, čo ideového východiska všeobecne i slovensky nacionálnych, slovenských a svetových smerníc jeho vývoja, aj čo prirodzenej opory všetkých zámerov o cieľuprimerané pozdvihnutie národného pokroku slovenského.*“⁵⁶ Devín v tejto koncepcii predstavoval os slovenského národného života, zapojenú do slovenského a svetového diania, a to nielen smerom k minulosti, ale aj k súčasnosti a budúcnosti. Pochopenie Devína ako koncentračného bodu Slovákov bolo predpokladom ich ďalšieho napredovania.

Druhé ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Devíne sa konali 5. júla 1928. Ich prvá časť bola cirkevná a vyvrcholila svätou omšou, celebrou biskupom Pavlom Jantauschom za asistencie veľkého počtu kňazov. Prítomní boli napríklad košický biskup Jozef Čársky, F. Juriga, F. Tománek, A. Kolísek, Ján Pöstényi, Ambróz Lazík, Augustín Pozdech, Karol Körper, Belo Kováč, rev. Štefan Kočíš z USA a iní. Zúčastnili sa jej minister M. Gažík, krajinský prezident Ján Drobný a krajinský viceprezident Jozef Országh. Po skončení sv. omše a zaspievaní pápežskej a národnej hymny predniesol biskup Čársky svoju kázeň o význame sv. Cyrila a Metoda pre cirkev, národ a štát. Venoval sa aj historickému významu Devína.⁵⁷ Počas obedňajšej prestávky sa v obecnom hostinci pod predsedníc-

⁵³ Žiška, P.: Odpoveď pánu Granatierovi na článok „Národovcom dobrej vôle“. In: *Ludová politika*, 8. 7. 1928, roč. 4, č. 151, s. 2.

⁵⁴ *Slovák*, 8. 7. 1928, roč. 10, č. 151, s. 1.

⁵⁵ Macho, P.: Cyrilo-metodská tradícia na Slovensku medzi konfesionalizmom a nacionalizmom. In: Junek, M. (ed.): *Cyrilo-metodská tradície v 19. a 20. storočí, obdobie rozkvetu i snah o umlčenie*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2013, s. 79.

⁵⁶ Baník, A. A.: *Devinizmus I*. In: Maťovčík, A.: Anton Augustín Baník. Kapitoly zo života a diela. Martin: Slovenská národná knižnica, 2010, s. 125.

⁵⁷ *Slovák*, 8. 7. 1928, roč. 10, č. 151, s. 3. Denník *Slovák* omylom uviedol ako kazateľa P. Jantauscha. Lidové noviny a Slovenský denník správne písali, že kázeň mal biskup J. Čársky.

tvom Emanuela Grégra, riaditeľa Dunajského veľtrhu, konala schôdza okrášľovacieho spolku, ktorý sa staral o Devínsky hrad. Konštatovalo sa, že hrad a okolie bude v najbližšej dobe pomocou Štátneho pozemkového úradu odovzdané do rúk Slovenskej krajiny.⁵⁸ Popoludní sa v areáli Devínskeho hradu konala druhá časť slávnosti – „národné snemovanie“. Prítomných bolo asi 5000 osôb.⁵⁹ Rečnil tu bývalý minister Fedor Houdek, predseda slovenskej pobočky Národnej rady československej. Vo svojom prejave pripomenul katolíckym biskupom že „*mali by sa v Ríme zasadiť o tom, aby slovenská bohoslužobná reč Cyrila a Metoda bola zasa obnovená v štáte, ktorý po tisícročnom pretrhnutí je obnovením ríše veľkomoravskej.*“⁶⁰ Minister M. Gažík vyzval k svornosti, aby sa neopakovali dejiny a Slováci neboli pozbavení tohto historického miesta. Prejav tajomníka Matice slovenskej Krčméryho bol apelom k slovenskému aktivizmu v duchu svornosti a pracovitosti.⁶¹ Po odznení prejavov bola na pokyn ministra Gažíka za znenia štátnej hymny vztýčená česko-slovenská štátna vlajka na žrdi, zasadená na mieste, kde predtým stál Arpádov pomník.⁶² Na záver slávnosti krátko prehovoril F. Juriga. Slávnosť zakončila hymnická pieseň Hej, Slováci.

V roku 1929 sa konala tradičná veľhradská púť na sviatok sv. Cyrila a Metoda, no pozornosť katolíkov väčšmi púťali akcie, spojené so svätováclavským rokom. Sv. Václav bol jedným z patrónov Čiech a prezentoval sa ako pokračovateľ veľkomoravskej štátnej tradície. Akcie svätováclavského roka mali ukázať dobrú vôľu štátu voči katolíkom. Viaceré z nich sa konali pod záštitou vlády. Možno ich v istom zmysle chápať ako satisfakciu za prehliadanie katolíkov v predchádzajúcom období. Práve počas sviatku sv. Cyrila a Metoda sa v Prahe konali svätováclavské dni orolstva. Pri tejto príležitosti tam pricestovalo veľa katolíckych osobností zo Slovenska, čo malo vplyv na nižšiu účasť na cyrilo-metodských slávnostiach v Devíne 5. júla 1929. Okrem akcií svätováclavského roka ovplyvnili účasť na cyrilo-metodských slávnostiach na Devíne aj spory medzi Hlinkom a Jurigom, ktoré viedli k vylúčeniu Jurigu z HSLS. Na Devíne chýbalo zastúpenie významnejších osobností. Úrad Slovenskej krajiny zastupoval radca politickej správy Julián Šimko. Zaujímavosťou bola účasť viedenských Slovákov, ktorí na slávnosti vyslali delegáciu svojho spolku Slovenská katolícka jednota, vedenú Rudolfom Vávrom. Slávnosti sa zúčastnil veľký počet skautov. Slávnostná pobožnosť, ktorej sa zúčastnilo najmä kňazstvo z okolitých farností, sa začala kázňou Jána Ferenčíka, riaditeľa Ústrednej katolíckej kancelárie. Kazateľ zdôraznil lásku sv. Cyrila a Metoda k Slovákom a dôležitosť povýšenia slovenčiny na vznešenú úroveň bohoslužby. Hlavným celebrantom bol kanonik J. Šrobár. Pozoruhodná bola veľká účasť nemeckého obyvateľstva Devína, ktoré prichádzalo na slávnosti aj v ďalších rokoch. Pri obede odznel príhovor komisára Univerzitnej knižnice v Bratislave Ľudovíta Zachara o histórii Devína a pôsobení sv. Cyrila a Metoda.⁶³ Zacharove historické dielo dôsledne vymedzilo pôsobenie solúnskych bratov na Slovákov, ktorým „*dali slovenský jazyk, slovenskú liturgiu, slovenský preklad Sv. Písma, najcennejšie to pamiatky staroslovenskej literatúry.*“⁶⁴ Patril k zástancom te-

⁵⁸ V apríli 1925 bolo začaté rokovanie o pozemkovej reforme na majetkoch Mikuláša Pálffyho na západnom Slovensku. Medzi ne patrili aj hrad Devín. V rámci rokovaní sa ministerstvo školstva a národnej osvetly usilovalo získať hrad do štátneho vlastníctva. Pôvodný zámer bol odovzdať ho potom do správy bratislavskému klubu turistov. Lidové noviny, 11. 4. 1933, roč. 33, č. 182, s. 4; Krajinský výbor rozhodol o odkúpení hradu Devín s príľahlými pozemkami v celkovej rozlohe 18 kat. jutár do vlastníctva štátu napokon až na svojom zasadnutí 22. 6. 1932. Kúpna suma bola 1000 Kčs. Slovenský denník, 23. 6. 1932, roč. 15, č. 144, s. 1; č. 145, 24. 6. 1932, s. 1.

⁵⁹ Lidové noviny, 8. 7. 1928, roč. 36, č. 340, s. 2.

⁶⁰ Národný denník, 8. 7. 1928, roč. 7, č. 153, s. 1.

⁶¹ Slovenský denník, 8. 7. 1928, roč. 11, č. 154, s. 3.

⁶² Slovák, 8. 7. 1928, roč. 10, č. 151, s. 3.

⁶³ Slovák, 9. 7. 1929, roč. 11, č. 151, 2.

⁶⁴ Zachar, Ľ.: Sv. Cyril a Metod na Devíne. Devín hlavné a sídelné mesto Veľkomoravskej ríše. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1928, s. 4.

órie o Devíne ako hlavnom meste Veľkej Moravy a základnom kristianizačnom centre. Tento názor nebol ojedinelý. Od začiatku 20. storočia sa viedli diskusie archeológov a historikov o politickom centre Veľkej Moravy, pričom niektorí sa prikláňali k názoru, že by mohlo ísť o Devín. Táto diskusia spochybnila vžitý názor o ústrednom postavení Velehradu a do popredia vyniesla Devín a Nitru.⁶⁵

Ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Devíne sa v roku 1930 organizovali inak ako v predchádzajúcich rokoch. Tento raz sa 5. júla 1930 konala púť z Bratislavy loďami do Devína. Organizačnú stránku podujatia mal na starosti farský úrad Najsv. Trojice v Bratislave.⁶⁶ Slávnosti mali cirkevný charakter. V devínskom kostole slúžil sv. omšu v latinskom obrade F. Juriga. Nasledovala kázeň J. Ferencíka o sv. Cyrilovi a Metodovi a nemecká kázeň bratislavského dómskeho kaplána Jozefa Köhegya, devínskeho rodáka. Vyvrcholením slávností bola svätá liturgia, ktorá sa slúžila prvý raz v Devíne. Slúžili ju gréckokatolícki kňazi Dobó a Sedlák z prešovskej eparchie. Spieval 25-členný spevácky zbor.⁶⁷ Popoludní sa konali litánie. Na slávnostiach chýbali zástupcovia bratislavských úradov. Z významnejších osobností bol prítomný iba E. Grégr. Istotne pre roztržku s Jurigom sa na slávnostiach nezúčastnili politici HSLS. Ani tlač tejto strany o slávnostiach neinformovala. Pritom tlač Čs. strany lidovej a agrárnej strany o slávnostiach informovala pozitívne.

Na Slovensku sa v dňoch 5. až 10. júla 1931 konala výnimočná udalosť – 3. kongres slovanských katolíckych akademikov.⁶⁸ Mal charakter unionistického kongresu, podobne ako na Velehrade. Podujatie takéhoto druhu a v takomto rozsahu sa konalo na Slovensku prvý raz. Oficiálnu záštitu nad ním prevzal katolícky episkopát ČSR, prezident Slovenskej krajiny J. Országh, Univerzita Komenského a mesto Bratislava. Kongres sa začal na sviatok sv. Cyrila a Metoda 5. júla 1931 slávením svätej liturgie v Dóme sv. Martina, ktorú slúžil prešovský gréckokatolícky biskup Pavol Gojdič. Spieval spevokol prešovského seminára pod vedením Pavla Petrika, dirigenta európskeho mena. Rozhlas zabezpečoval priamy prenos. Kongresové referáty boli rozdelené do dvoch skupín. Prvá sa zamerala na slovenské témy a bola určená pre zahraničných účastníkov, aby lepšie spoznali náboženskú a kultúrnu minulosť a súčasnosť Slovenska. Druhá skupina referátov sa zamerala na rokovanie o spoločných záujmoch Slovanov, o aktuálnosti cyrilo-metodskej myšlienky a o unionizme. Ako pri otváracom prejave spomenul Eugen Filkorn: „*Slovanský unionizmus preto, pestovaný na základe myšlienky cyrilo-metodskej, nie je žiadnou utópiou.*“⁶⁹ Kongres v Bratislave osobne pozdravili biskupi P. Gojdič, P. Jantusch, K. Kmetko a prezident Slovenskej krajiny J. Országh. 5. júla popoludní sa konala vychádzka na Devín, kde sa účastníci kongresu spojili s tými, čo prišli do Devína osláviť sviatok sv. Cyrila a Metoda. Pre nich bola pripravená už doobeda slávnostná sv. omša. Tak sa spojili dve akcie do jednej. Okrem účastníkov kongresu pricestovala na Devín početná skupina obyvateľov Vajnora, ktorí pod vedením učiteľa V. Horáka predviedli ľudové zvyky vajnorskej svadby. O dejinách a historickom význame Devína prednášal archeológ Ján Eisner. Potom sa skupiny ľudí spontánne pobrali na hrad Devín, kde zotrvali pri hudbe a speve až do večerných hodín. Večer sa na Devínskom hrade objavil aj lampiónový sprievod účastníkov spomienkovej slávnosti na J. Husa.⁷⁰ Sprievod sa končil

⁶⁵ Slovenské pohľady, 1915, roč. 35, č. 3, s. 188-192; Plachá, V. – Hlavicová, J.: História archeologických výskumov v oblasti Devína. In: Plachá, V. – Hlavicová, J. – Keller, I. (zost.): Slovenský Devín. Bratislava: Obzor, 1990, s. 20-30.

⁶⁶ Slovenský denník, 1. 7. 1930, roč. 13, č. 149, s. 4.

⁶⁷ Ľudová politika, 8. 7. 1930, roč. 6, č. 151, s. 2; Slovenský denník, 13. 7. 1930, roč. 13, č. 159, s. 4.

⁶⁸ 1. kongres sa konal v Krakove r. 1929. Prijal rezolúciu, podľa ktorej katolícki Slovania majú spoločné poslanie ako sprostredkovatelia medzi Východom a Západom za kresťanskú jednotu v duchu cyrilo-metodskej myšlienky. 2. kongres sa konal v Ljubljane r. 1930. V rezolúcii vyhlásil, že cyrilo-metodská idea je vedúcou ideou slovanských katolíckych akademikov. Cyrilo-metodská myšlienka je plodná pre náboženský život katolíckych Slovanov, je silný motív duchovného znovuzrodenia v duchu katolíckej akcie.

⁶⁹ Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931. Bratislava: Spolok Kolégia sv. Svorada, 1931, s. 13.

⁷⁰ Slovenský denník, 11. 7. 1931, roč. 14, č. s. 5.

prednáškou a spevmi. Túto akciu pripravili niektoré miestne spolky. Nie je vylúčené, že druhá akcia bola pripravená zámerne tak, aby sa prekrývala s cyrilo-metodskou slávnosťou v Devíne. K incidentom nedošlo.

Rokovanie kongresu 6. júla prinieslo prednášky slovenského kňaza-historika Juraja Hodála Kresťanské ráno Slovenska a jeho medzinárodný význam, Poliaka Czeslawa Strzeszewského Marxizmus, kapitalizmus a Slovanstvo a Rusa Valerija Vilinského Sociálny program Slovanstva. 7. júla sa kongres zamerl priamo na cyrilo-metodskú tematiku. Vynikajúci znalec cyrilo-metodskej problematiky, slovinský kňaz a historik prof. František Grivec prednášal na tému Poslanie kongresov slovanských katolíckych intelektuálov a cyrilo-metodská idea. Grivec rozvinul tézu, že cyrilo-metodská idea je historicky a teologicky správna slovanská formulácia idey jednoty medzi kresťanským Východom a Západom. Má dôležitú sprostredkujúcu funkciu a garantuje ochranu a rozvoj slovanských národných individualít.⁷¹ Pri tejto príležitosti si dovoľil aj kritiku velehradských unionistických kongresov. Poznamenal, že sú to veľké medzinárodné manifestácie, pri ktorých nie je cítiť českú a slovenskú teológiu. Ukazuje sa, že česká ani slovenská inteligencia ani širšie ľudové vrstvy nie sú prekvasené cyrilo-metodskou myšlienkou. Malá skupina českých kňazov organizuje s veľkými obeťami kongresy, ale nemá dosť síl, aby popularizovala cyrilo-metodskú ideu.⁷² Český kňaz a organizátor velehradských unionistických kongresov František Jemelka vystúpil s prednáškou Praktické metody výchovy v duchu cyrilo-metodskom. Kongres pokračoval 8. júla v Nitre, kde kongresu ako čestný predseda predsedal biskup Kmeťko. Potom sa účastníci kongresu presunuli do Trenčianskych Teplíc, odtiaľ do Žiliny a Ružomberka, kde účastníkov kongresu privítal A. Hlinka. V Levoči pre nich v chráme sv. Jakuba celeburoval sv. omšu biskup J. Vojtaššák. Dňa 10. júla v Levoči sa oficiálne rokovanie kongresu skončilo. V rezolúcii sa kongres vyslovil za „*účinnějšíu prácu za rozšírovanie i popularizáciu idey cyrilo-metodejskej jak mezi slovanskou katolickou inteligenciou, tak i mezi prostým ľudom a za tím účelom ustanovuje pri slovanskom sekretariáte stálu komisiu cyrilo-metodejskú.*“⁷³ Predsedom cyrilo-metodskej komisie sa stal F. Grivec.

Na Slovensku sa v roku 1932 pokračovalo v tradícii ústredných cyrilo-metodských slávností na Devíne. Podobne ako pred dvoma rokmi sa konala púť loďami z Bratislavy do Devína, no s tým rozdielom, že sa začala 5. júla v Bratislave sv. omšou v Blumentálskom kostole, odkiaľ sprievod pokračoval k lodnému prístavu a odtiaľ sa jeho účastníci plavili loďami po Dunaji do Devína. Poľnú svätú omšu pre pútnikov na námestí pred kostolom slúžil generálny vikár Karol Nečesálek. Kázeň mal blumentálsky administrátor Augustín Pozdech, ktorý „*kázal ohnive a presvedčive o význame sv. Cyrila a Metoda, bičoval nemravnosť modernej doby a horlil za obnovu mravov. Dojímavá kázeň nejedného účastníka pohla k slzám.*“⁷⁴ Po bohoslužbách sa konalo slávnostné zhromaždenie, na ktorom prehovoril správca katolíckeho internátu Svoradov a zároveň člen krajinského výboru za HSLS Eugen Filkorn. Filkorn sa o význame Devína vyjadril: „*Devín je svedkom slávy, ale aj porážky Slovanstva a Slovákov. Tu zapadla Slávov sláva po veľkom rozmachu a teraz na nás je, aby sa tu oživila sláva Slávov v duchu cyrilo-metodejskom.*“⁷⁵ Potom oznámil zámer Slovenskej krajiny postaviť na Devínskom hrade súsošie sv. Cyrila a Metoda: „*Slovenská krajina postaví na hrade súsošie sv. Cyrila a Metoda, aby títo zakladatelia našej kultúry hlásali do všetkých strán sveta, že chceme udržať náš národ, že chceme pracovať za náš štát a chceme pripravovať spojenie všetkých Slovanov v unionistickom duchu. Hrad devínsky nech je základným kameňom slovanskej svornosti! Len cyrilo-metodejská myšlienka svornosti môže zachrániť slovanské národy a len tá im môže zabezpečiť lepšiu budúcnosť.*“⁷⁶ O súčasnom

⁷¹ Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov, c. d., s. 108-109.

⁷² Tamže, s. 110-111.

⁷³ Tamže, s. 202-203.

⁷⁴ Slovák, 8. 7. 1932, roč. 14, č. 152, s. 2.

⁷⁵ Tamže.

⁷⁶ Tamže.

význame sv. Cyrila a Metoda emotívne rečnil redaktor denníka *Slovák* a župný starosta Orla A. Mach. Mach konštatoval, že cyrilo-metodský program sa neplní a potrebujeme nový boj za očistu. Niektorí ľudia zakrývajú za kresťanstvo tie „najmrzkejšie kúsky, páchané v mene kresťanstva proti ľudu a proti učeníu Kristovmu.“⁷⁷ Na druhej strane zasa stoja tí, ktorí sa kryjú Husom, Marxom a žijú v blahobyte, kým druhí hynú v najväčšej biede. Podľa Macha „Každý pravý kresťan musí sa dať do práce: zrútiť nekresťanský systém, v ktorom niekoľkí pažraví jednotlivci vládnu nad parlamentmi, vládami a štátmi celého sveta!“⁷⁸ Po Machovi vystúpil Ján Kaššovic za akademický seniorát a Pavol Čarnogurský za Ústredie slovenského katolíckeho študentstva (ÚSKŠ). Poobede v zrúcaninách hradu prednášal L. Zachar o cyrilo-metodskej tradícii a Devíne. Po prednáške sa konala orolská akadémia, ľudové hry a závod. ⁷⁹ Zachar na záver slávnosti prečítal rezolúciu adresovanú krajiniskému výboru v Bratislave, ktorá požadovala, aby sa na hrade urobili aspoň základné úpravy z hľadiska bezpečného pohybu osôb. Cyrilo-metodské slávnosti na Devíne v roku 1932 mali väčšiu účasť ako v predchádzajúcich dvoch rokoch. Dôvodov bolo niekoľko. Viacero kňazov priviedlo do Devína procesie pútnikov zo Záhoria. Prišlo aj viacero kňazov z Bratislavy a okolia. Do príprav slávností sa zapojili aj katolícke organizácie: Orol, Katolícka jednota žien, Slovenský katolícky skauting, ÚSKŠ. Nepriamo bola zaangażovaná HSLS, ktorá sa po dvojročnej prestávke opäť začala viac zaujímať o cyrilo-metodské slávnosti v Devíne.

Kontinuita cyrilo-metodských slávností pokračovala aj v roku 1933. Ústredné slávnosti na Slovensku organizovali katolícke spolky, kňazstvo a Osvetový zväz. Začali sa už 4. júla 1933 večer orolskou akadémiou v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave. Podujatie otvoril krajiniský podpredseda Orla a šéfredaktor denníka *Slovák* Karol Sidor. Spevokol bratislavskej jednoty Orla pod vedením kňaza Jozefa Hlavatého zaspieval cyrilo-metodskú hymnu. Ústrednou časťou akadémie bola prednáška katolíckeho kňaza-historika Juraja Hodála o živote a diele sv. Cyrila a Metoda. Doslov povedal A. Mach. Akadémia sa skončila zaspievaním pápežskej hymny. Na druhý deň sa konala ústredná časť cyrilo-metodských slávností. Časť pútnikov mala zraz pred Blumentálskym kostolom v Bratislave, odkiaľ v sprievode odišli do bratislavského prístavu a potom sa po Dunaji loďami plavili do Devína. V Devíne už čakali procesie zo záhorských dedín (Zohor, Devínska Nová Ves, Moravský Sv. Ján, Veľké Leváre a ďalšie). Po príchode všetkých pútnikov sa na námestí pred Devínskym kostolom konali poľné bohoslužby. A. Pozdech kázal o potrebe pevnejšieho základu viery v ťažkých časoch. Iba viera sv. Cyrila a Metoda nás môže vyvieť z chaosu. Svätú omšu slúžil kanonik J. Šrobár s asistenciou viacerých kňazov. Prítomný boli napr. F. Juriga, Anton Florek zo Záhorskej Bystrice, Anton Moyš z Dúbravky, Michal Valach zo Zohora, slovenský kňaz Andrej Novajovský z USA. Po skončení bohoslužieb sa na tom istom mieste konalo manifestačné zhromaždenie. Za akademickú mládež ho pozdravil František Galan a za katolícke spolky kňaz Vojtech Klein. Ako hlavný rečník prehovoril A. Mach o význame sviatku sv. Cyrila a Metoda. Popoludní sa na priestranstve pod hradom konala ľudová slávnosť, spojená s orolským cvičením a hrami. Odznali spontánne prejavy o cyrilo-metodskej úcte a tradícii. Zhromaždení vyslovili súhlas so žiadosťou, aby úrad Slovenskej krajiny dal na Devínskom hrade postaviť súsošie sv. Cyrila a Metoda. Záverečný prejav mal A. Pozdech, slávnosti ukončil A. Mach.⁸⁰ V čase konania cyrilo-metodských slávností v Devíne bol predseda HSLS A. Hlinka spolu s predsedom Slovenskej národnej strany evanjelickým kňazom Martinom Rázusom na veľkom manifestačnom zhromaždení autonomistického bloku v Novom Meste nad Váhom. Je zaujímavé, že predstavitelia autonomistického bloku nevyužili Devín ako miesto spoločného vystúpenia ani v ďalšom období. Viac ako Devín ich mobilizovali Pribinove slávnosti v Nitre, ktoré sa konali

⁷⁷ Tamže.

⁷⁸ Tamže.

⁷⁹ Slovenský denník, 24. 6. 1932, roč. 15, č. 145, s. 3.

⁸⁰ Slovák, 8. 7. 1933, roč. 15, č. 150, s. 4.

12. až 15. augusta 1933. Hlásenie sa k Pribinovi znamenalo zdôraznenie starobylosti kresťanstva na slovenskom území, a to ešte pred príchodom sv. Cyrila a Metoda. Upozornili na to biskupi Slovenska a Podkarpárskej Rusi v spoločnom pastierskom liste z 15. februára 1933: „*Pokrstenie Pribinovo a vybudovanie chrámu nitrianskeho bolo takým významným a šlachetným skutkom, že jeho následky boli rozhodujúce nielen pre život Slovákov, ale aj susedných národov. Pribina bol temer prvým panovníkom v Strednej Európe a najmä medzi slavianskymi národami, ktorý prijal vieru Kristovu a s ňou položil tu prvé základy kresťanskej civilizácie.*“⁸¹ Protektorát nad Pribinovými slávnosťami mala vláda ČSR. Z ich programu však vypadol predseda Spolku sv. Vojtecha A. Hlinka. Jeho vystúpenie si však demonštrujúci dav vyžiadal. Ten istý dav vypískal predsedu vlády Jana Malypetra. Demonštrácia slovenských autonomistov na Pribinových slávnostiach prekazila nielen oficiálny vládny program, ale aj pôvodný zámer biskupa Kmeťka, ktorý ju plánoval ako kultúrnu akciu porozumenia medzi Slovákmi a inými slovanskými národmi na náboženskej úrovni v zmysle cyrilo-metodskej idey.

V roku 1934 sa ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Slovensku konali v dňoch 4. a 5. júla. Začali sa 4. júla slávnostnou akadémiou v Zrkadlovej sále Primaciálneho paláca v Bratislave s bohatým kultúrnym programom, o ktorý sa postaral spolok Orol. Prítomní si vypočuli prednášku saleziána Františka Sersena o sv. Cyrilovi a Metodovi. 5. júla sa pri Blumentálskom kostole zišli pútnici, ktorí v sprievode prešli mestom až do bratislavského prístavu a odtiaľ loďami do Devína. Tu na námestí pred kostolom slúžil sv. omšu generálny vikár K. Nečesálek s asistenciou iných kňazov. V samotnom kostole sv. Križa sa v tom istom čase konala gréckokatolícka liturgia, ktorú slúžil farár Jozef Hal'ko. Kázeň mal F. Sersen.⁸² Po skončení bohoslužieb sa na priestranstve pred kostolom konalo ľudové zhromaždenie. Slávnostným rečníkom mal pôvodne byť F. Juriga, ale choroba mu znemožnila prísť. Poslal však svoj prejav v písomnej podobe. Prečítal ho brat Ján Raška z kláštora Milosrdných bratov v Bratislave. Potom nasledovali prejavy dr. Trnovskej z Katolíckej jednoty žien a Ignáca Kasalu z Orla. Po skončení slávnosti sa konal slávnostný banket, na ktorom vystúpili s krátkymi prejavmi Anton Florek, dekan-farár v Záhorskej Bystrici, E. Grégr, Vojtech Brestenský, tajomník Slovenskej ligy na Slovensku a iní. Poobede boli pre účastníkov slávností pripravené litánie a orolské cvičenie pod hradom. Na príprave cyrilo-metodských slávností sa podieľalo viacero spolkov. Osvetový zväz pre Slovensko, Orol, katolícky skauting, ÚSKŠ, Slovenská liga na Slovensku a obec Devín.⁸³ Významnejší politici HSLS na slávnostiach neboli zastúpení. Uprednostnili účasť na oslavách 70. narodenín A. Hlinku v Ružomberku, ktoré sa konali v dňoch 4. až 6. júla 1934.

Vrcholnou udalosťou katolíkov v ČSR bol prvý celoštátny zjazd katolíkov, ktorý sa konal v dňoch 27. až 30. júna 1935 v Prahe. Pápeža Pia XI. na ňom zastupoval ako legát kardinál Jean Verdier, parížsky arcibiskup. Zjazd celkom prirodzene vyústil do aktivít, usporiadaných v rámci sviatku sv. Cyrila a Metoda, ktoré súviseli so spomienkou na 1050. výročie úmrtia sv. Metoda. Hlavným organizátorom cyrilo-metodských slávností na Devíne 5. júla bol celonárodný spolok Slovenská liga na Slovensku, ktorý dal podnet na vytvorenie jubilárneho výboru, zloženého okrem jej zástupcu aj zo zástupcu Matice slovenskej, Spolku sv. Vojtecha, Osvetového zväzu pre Slovensko, Univerzity Komenského, Zväzu slovenského študentstva a ÚSKŠ.⁸⁴ Jubilárnemu výboru predsedal F. Juriga. Scenár cyrilo-metodských slávností bol podobný ako v predchádzajúcich dvoch rokoch. Zraz pri Blumentálskom kostole, plavba loďami z Bratislavy do Devína. Slávnostnú svätú omšu v Devíne slúžil a kázal F. Juriga. Účastníci sa potom pobrali na Devínsky hrad, kde sa konala národná manifestácia,

⁸¹ Diecezánsky obežník biskupstva spišského, 1933, príloha, Pastiersky list biskupov z 15. 2. 1933.

⁸² Slovák, 8. 7. 1934, roč. 16, č. 151, s. 6.

⁸³ Slovenský denník, 8. 7. 1934, roč. 17, č. 152, s. 2.

⁸⁴ Slovenský denník, 5. 7. 1935, roč. 18, č. 153, s. 3.

⁸⁵ Slovenský denník, 6. 7. 1935, roč. 18, č. 154, s. 2.

ktorú otvoril F Juriga. Slávnostný prejav predniesol E. Filkorn, ktorý zdôraznil, že „*smrťou svätého apoštola Metoda, ktorý širil kresťanskú osvetu medzi Slovanmi, nezanikla idea cyrilo-metodejská, ale žije dodnes, lebo sa trvalo vryla do srdca a duší slovenského ľudu.*“⁸⁶ Poobede pricestoval na Devín kardinál Verdier, ktorý sa predtým zúčastnil púte na Velehrade a mal oficiálny program v Bratislave, vyplnený stretnutím s biskupmi P. Jantauschom, M. Blahom, krajinským prezidentom J. Országhom, A. Hlinkom a ďalšími činiteľmi. Kardinálova prítomnosť na Devíne bola vrcholom cyrilo-metodských slávností. Historický výklad o Devíne a jeho význame kardinálovi podal vládny radca Štefan Janšák.⁸⁶

Na cyrilo-metodských slávnostiach v Devíne v roku 1935, podobne ako v roku 1934, neboli prítomní politickí činitelia HSĽS. Ak telovýchovná jednota Orol, prostredníctvom ktorej sa angažovali pri slávnostiach aj ľudácki politici, ešte v roku 1934 figurovala medzi organizátormi slávností, v roku 1935 medzi nimi už nebola zastúpená. Ľudácke chápanie osláv ako katolícko-národných manifestácií a púti sa dostalo do rozporu s predstavou o celonárodných slávnostiach, ktoré by usporiadali a mali v nich viac priestoru aj iné celonárodné a osvetovo zamerané spolky a kde by nezaznievali politické prejavy. Politici HSĽS tak na čas vycúvali z cyrilo-metodských slávností na Devíne. Svojim spôsobom to interpretoval anonymný článok v denníku *Slovák*: „*Keď sa našim pracovníkom každý rok robili prekážky, ponechali usporiadanie devínskych slávností na ‚povolané i nestranné‘ kruhy. A tieto ‚povolané i nestranné‘ kruhy, vďaka svojim znamenitým schopnostiam, z devínskych slávností urobili úbohé maličké schôdzky, na ktoré už skoro nikto nechodí.*“⁸⁷

V roku 1936 sa cyrilo-metodská tradícia pripomínala na Slovensku viacerými spôsobmi. Neboli to iba prednášky, akadémie a články. V Bánovciach nad Bebravou sa ešte v roku 1935 vytvoril ústredný Štúrov jubilárny výbor pod predsedníctvom tamojšieho farára a poslanca Jozefa Tisa a tajomníctvom agilného vysokoškolača v Prahe Viktora H. Kurthu.⁸⁸ Predsavzal si uctiť Štúrovi pamiatku viacerými akciami: pamätnou tabuľou na budove, kde vychádzali Slovenské národné noviny, pamätnou tabuľou na Devínskom hrade na počesť 100. výročia vychádzky Štúra a jeho družiny, pamätnou tabuľou v Hradci Královém na dome, v ktorom Štúr dlhší čas žil, pamätnou tabuľou v Prahe – Žofíne na mieste konania slovanského zjazdu, vybudovaním prvého pomníka L. Štúrovi v Bánovciach nad Bebravou, postavením pamätníka v Luhačoviciach na počesť slovenskej dobrovoľníckej výpravy z roku 1848 a úpravou hrobov Štúrovcov v Modre.⁸⁹ Zrealizovať sa podarilo pomník v Bánovciach nad Bebravou, pamätnú tabuľu v Prahe a na Devínskom hrade. Z hľadiska nadväznosti na cyrilo-metodskú tradíciu mala význam pamätná tabuľa na Devínskom hrade. Miesto vychádzky na Devín si Ľudovít Štúr nevybral náhodne. Vedel, aký význam má pre slovenský národ veľkomoravská tradícia. Dňa 26. apríla 1936 sa na Devínskom hrade konalo zhromaždenie, ktoré vyvrcholilo odhalením pamätnej tabule. Podujatie organizoval Zväz slovenského študentstva. Prišlo asi 700 študentov. Rečnil literárny historik Rudo Brtáň, študentský aktivista V. H. Kurtha a za Osvetový zväz Karel Jelínek. K slovu sa dostal zástupca Zväzu slovenského študentstva Štefan Ňukovič, za juhoslovanskú mládež Kovijanič a neplánovane aj Ferdiš Juriga. Viceprezident Slovenskej krajiny Igor Dula prevzal do správy bronzovú pamätnú tabuľu so Štúrovým reliéfom, ktorú vytvoril slovenský sochár Jozef Pospíšil. Tabuľa nesie dlhý romantizujúci text, myslený ako historické poslanstvo budúcim generáciám: „*Nad týmito múrami preletela slávna história slovanská. Tu začali požehnané dielo apoštolovia Slovanstva sv. Cyril a Metod – tu budoval mocnú slovanskú ríšu veľkomoravskú Mojmir, Rastislav a Svätopluk. Slávne časy ospieval Ján Hollý a oživil Ľudovít Štúr v idei*

⁸⁶ Slovenský denník, 9. 7. 1935, roč. 18, č. 155, s. 1.

⁸⁷ Slovák, 9. 7. 1935, roč. 17, č. 152, s. 3.

⁸⁸ Bližšie o činnosti Štúrovho jubilárneho výboru pozri: Archív Matice slovenskej Martin, Štúrove jubilarne národné oslavy – Štúrov rok. Inv. č. 752/1936/158, k. č. 62; Archív Univerzity Karlovy Praha, f. Akademické spolky slovenské, Spolek Detvan, korespondence, k. č. 68.

⁸⁹ Jednota, Veľká noc 1936, roč. 17, č. 15, s. 4.

*spolupatričnosti slovanských národov a v národnom obrodení slovenskom, ktoré vzkrsló v Štúrovi, keď na týchto miestach prvý raz dňa 26. IV. 1836 so svojou družinou zahľadel sa na šíre kraje slovenské a na valný tok Dunaja. Z tohto zvišľa národná tradícia slovenská a naše oslobodenie.*⁹⁰

Dňa 5. júla 1936 zavítal z velehradskej púte do Bratislavy kardinál a pražský arcibiskup Karel Kašpar, ktorý pokračoval ďalej po svojej ceste Slovenskom. V jeho programe nebola zastávka na Devíne. Podľa dostupných informácií sa ústredné cyrilo-metodské slávnosti v Devíne v roku 1936 nekonali. Bolo to pretrhnutie kontinuity podujatia, ktoré sa pravidelne konalo od roku 1927. Dôvodom mohla byť vysoká frekvencia slovanských pútí na Velehrad v tomto roku, ale aj pretrvávajúce nedorozumenia pri organizovaní slávností. V roku 1937, podobne ako v predchádzajúcom roku, bol moravský Velehrad jediným miestom, kde sa organizovali väčšie cyrilo-metodské slávnosti. Ústredné cyrilo-metodské slávnosti na Devíne sa v roku 1937 nekonali. Osvetový zväz pre Slovensko a dôležitejšie slovenské spolky sa nespojili, aby slávnosti zorganizovali. Telovýchovná jednota Orol začiatkom júla usporiadala na Slovensku zhromaždenia, na ktorých si pripomenula osobnosť Antona Bernoláka.⁹¹

Rok 1938 bol v slovenských dejinách tak ako v dejinách strednej Európy zlomový. V spoločnosti rástlo napätie a v dôsledku tlaku nacistického Nemecka na ČSR sa očakával vojnový konflikt. Politické udalosti ovplyvnili do istej miery aj cyrilo-metodské slávnosti. HSES pripravila na 5. júna 1938 veľkú autonomistickú manifestáciu v Bratislave. Zúčastnil sa jej A. Hlinka a predseda Slovenskej ligy v Amerike Peter Hletko, ktorý priniesol originál Pittsburskej dohody. Prítomnosť delegácie amerických Slovákov v ČSR pôsobila na posilnenie pozícií slovenských autonomistov. V súvislosti s blížiacim sa sviatkom sv. Cyrila a Metoda sa vedenie telovýchovnej jednoty Orol na Slovensku rozhodlo usporiadať cyrilo-metodské slávnosti 5. júla 1938 na Devíne. Do plánu slávností bola zahrnutá účasť amerických Slovákov a účasť novovysväteného svätiačeho biskupa trnavskej apoštolskej administratúry Michala Buzalku. Župný starosta Orla A. Mach písomne požiadal biskupa Buzalku, aby na slávnostiach slúžil svätú omšu. V liste sa zmienil aj o pripravách slávností: „*Tohto roku usporiadanie osláv vzala si na starosť bratislavská jednota Orla spolu so západoslovenskou orolskou župou. Spoluusporiadateľmi budú katolíci skauti, Ústredie slovenského katolíckeho študentstva, Združenie slovenskej katolíckej mládeže a ostatné slovenské katolícke spolky.*“⁹² 5. júla prišlo do Devína niekoľko tisíc ľudí. Väčšie skupiny prišli z Rače, Karlovej Vsi, Vajnora, Stupavy, Záhorskej Bystrice, Mariatálu a Zohora. Z Bratislavy boli po Dunaji vypravené dve orolské lode. V prvej bolo 750 účastníkov a v druhej 540. Na prvej lodi sa viedol P. Hletko, K. Sidor, J. Drobný, F. Juriga, J. Kovalik, Gejza Medrický, publicista Konštantín Čulen a redaktor Karol Murgaš. Svätú omšu na priestransve pred kostolom slúžil biskup M. Buzalka. V kázni „*zdôraznil poslanie slovenského národa, ktorý je nositeľom dedičstva cyrilo-metodského. Čo sv. Peter v Ríme, sv. Ondrej na Východe a naši apoštoli tu na Slovensku začali, v tom musíme pokračovať, lebo len v tom je záchrana slovenského národa. Musíme byť svorní a jednotní. Všetci Slováci musíme jednotne bojovať proti bolševizmu a za víťazstvo cyrilo-metodskej idey.*“⁹³ Po omši A. Mach otvoril ľudové zhromaždenie prejavom o boji za cyrilo-metodskú republiku. Nasledoval prejav P. Hletku, ktorý predniesol nie ako predseda Slovenskej ligy v Amerike, ale ako funkcionár Slovenského Katolíckeho Sokola. Zameral sa na národnú a katolícku identitu: „*Mý v Amerike sme Slovácki, čo môžeme ďakovať najmä tomu, že neprestávame byť katolícki. Aj vy zostaňte katolícki a budete dobrými Slovácki. V Amerike musíme prinášať veľké obete, aby sme sa mohli udržať v cyrilo-metodejskom duchu. Ale že sa ho držíme, tým sa držíme i slovenského národa. Ako katolíci a Slováci nedajte sa roztrhať, kráčajte svorne v práci a boji za svoje práva.*“⁹⁴ Po Hletkovi

⁹⁰ Slovenský denník, 28. 4. 1936, roč. 19, č. 99, s. 4; Slovák, 28. 4. 1936, roč. 18, č. 98, s. 3.

⁹¹ Slovák, 8. 7. 1937, roč. 19, č. 150, s. 2.

⁹² Archív Ústavu pamäti národa, Bratislava, f. KS ZNB, S-ŠtB Bratislava, Fond starých písomností, a. č. S-1410/7, r. č. 1582, J. Vojtaššák a spol. List A. Macha M. Buzalkovi. Bratislava 24. 6. 1938.

⁹³ Slovák, 10. 7. 1938, roč. 19, č. 28, s. 1.

⁹⁴ Tamže.

sa ujal slova predsedu Slovenského Katolíckeho Sokola Dominik Sloboda. Prízvukoval, že Slováci sa v Amerike zachovali vďaka tomu, že žili intenzívnym náboženským životom v cyrilo-metodskom duchu. Nasledoval prejav senátora HSLS J. Kovalika, ktorý vyzdvihol dôležitosť slávnosti a prečítal svoju báseň Príchod sv. Cyrila a Metoda. Za kresťanských robotníkov prehovoril Ignác Kasala a za ÚSKŠ Jozef Kirschbaum. Ako posledný zaznel prejav K. Sidora, ktorý prízvukoval, že Slováci môžu splniť Bohom stanovený cieľ len ako slobodný národ, verný viere otcov. Nasledoval obed a popoludní litánie, ktoré sa modlil v kostole biskup Buzalka. Po nich sa účastníci slávností presunuli na priestranstvo pod hradom, kde sa konalo orolské cvičenie. Večer sa lode s niektorými účastníkmi slávností vrátili do Bratislavy. Za zvukov hudby sa potom z bratislavského nábrežia presunuli k Blumentálskemu kostolu, kde dostali požehnanie. Cyrilo-metodské slávnosti mali katolícky ráz. Organizovali ich katolícke spolky s prepojením na HSLS. To vyvolalo aj negatívny ohlas. V tejto súvislosti sa otvorila otázka vhodnosti účasti biskupa na zhromaždeniach podobného typu.⁹⁵

V roku 1938 bola ČSR a v nej Slovensko vystavené ťažkým skúškam. Mnichovská dohoda z 29. septembra 1938 rozhodla o odčlenení územia, obývaného prevažne nemeckou menšinou. Nemecké územné nároky zasiahli aj Slovensko. Nemecku pripadla Petržalka a na základe rokovaní o definitívnej úprave hraníc medzi ČSR a Nemeckom bolo pripojené k Nemecku aj pamätné historické miesto Devín. Nemecká armáda ho obsadila 24. novembra 1938. Otvorila sa tak otázka ďalšieho konania cyrilo-metodských slávností. Rozhodnutím Viedenskej arbitráže 2. novembra 1938 pripadlo južné Slovensko Maďarsku a s ním vyše 270.000 Slovákov. Mnohí z nich boli prinútení opustiť svoje domovy a utekať na Slovensko. Na Slovensku sa po týchto udalostiach stala aktuálnejšou otázka zahraničných Slovákov. Hľadal sa vhodný spôsob, ako si uctiť zahraničných Slovákov a pomôcť im morálne a zbierkami. Preto po vyhlásení Slovenského štátu slovenská vláda v júni 1939 schválila na návrh svojho predsedu J. Tisa a predsedníctva HSLS, aby sa 5. júl stal Dňom zahraničných Slovákov. K sviatku sv. Cyrila a Metoda, ktorý bol štátnym sviatkom prvej Slovenskej republiky, tak pribudla spomienka na zahraničných Slovákov.⁹⁶ To do istej miery rozptyľovalo pozornosť verejnosti, ktorá sa dovtedy v tento deň sústreďovala na sv. Cyrila a Metoda. Cyrilo-metodské slávnosti na Devíne sa konali v rokoch 1939 a 1940 vďaka súhlasu nemeckého ministerstva zahraničných vecí. V prejavoch, ktoré tam odzneli, však prevažovala skôr téma zahraničných Slovákov nad témou sv. Cyrila a Metoda. Z nemeckej strany sa Devín vnímal ako nemecký hraničný pilier, ktorý mal ostať naveky nemecký.⁹⁷ V rokoch 1941 – 1944 sa cyrilo-metodské slávnosti na Devíne nekonali. V rokoch 1945 boli obnovené a konali sa do roku 1951 pod patronátom komunistickej strany ako všeslovenské slávnosti. Cyrilo-metodská idea a kresťanstvo v ich rámci mali okrajovú úlohu a boli podriadené politickému účelu slávností.

V odbornej historickej literatúre nachádzame niekoľko nepresností vo vzťahu k devínskym slávnostiam. Vyskytuje sa zmienka, že sa počas existencie prvej ČSR konali prvý raz v roku 1927 a posledný v roku 1928, teda iba dva roky.⁹⁸ Toto tvrdenie nezodpovedá skutočnosti. Nepresný je aj údaj, podľa ktorého sa devínske slávnosti konali periodicky každé dva roky a v 30. rokoch sa začali čoraz viac meniť na politické demonštrácie autonomistov.⁹⁹ Devínske cyrilo-metodské slávnosti sa v rokoch 1927 – 1941 (s výnimkou rokov 1936 a 1937) konali pravidelne. Menila sa ich forma i obsah. Buď prevládla predstava cirkevno-náboženského podujatia, organizovaného katolíckymi spolkami, najmä telovýchovnou jednotou Orol, alebo predstava podujatia, do ktorého sa väčšmi zapojili vlastenc-

⁹⁵ Ľudová politika, 8. 7. 1938, roč. 14, č. 153, s. 1.

⁹⁶ Slováč, 24. 6. 1939, roč. 20, č. 144, s. 2.

⁹⁷ Kiliánová, G.: Identita a pamäť. Devín/Theben/Dévény ako pamätné miesto. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2005, s. 73.

⁹⁸ Bagin, A.: Cyrilo-metodské kostoly a kaplnky na Slovensku. Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1985, s. 26.

⁹⁹ Ivanič, P.: Cyrilo-metodská úcta na Slovensku v 19. a 20. storočí. In: Ivanič, P. a kol.: Cyrilo-metodská tradície v novodobých československých dejinách. Brno: Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje, 2018, s. 73.

ky orientované celonárodné spolky Slovenská liga na Slovensku, Matica slovenská, ale aj inštitúcie ako Osvetový zväz pre Slovensko, mesto Bratislava či Univerzita Komenského. V prípade realizácie prvej predstavy boli slávnosti hojnejšie navštvienené a mali prevažne katolícky a slovensko-národný charakter. V prípade realizácie druhej predstavy sa popri náboženskom význame pôsobenia sv. Cyrila a Metoda sústredili na ich kultúrny význam a otázku štátnej jednoty. Medzi oboma predstavami o charaktere ústredných cyrilo-metodských slávností na Devíne sa ťažko hľadal prienik a zmysluplná dohoda. HSES do organizácie zasahovala najprv cez svojich predstaviteľov, ktorí zastávali štátne úrady, napr. krajský prezident J. Drobný, minister M. Gažík, člen krajského výboru E. Filkorn. Devínskych slávností sa však nezúčastnila priamo ako ich organizátorka. Do programu slávností zasiahla HSES v rokoch 1932 a 1933 nepriamo cez telovýchovnú jednotu Orol, ale v ďalšom období až do roku 1938 do slávností významnejšie ani z pozadia nezasiahla. HSES Devín ako cyrilo-metodský a veľkomoravský symbol nevyužila tak, ako by sa dalo očakávať. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že cyrilo-metodské slávnosti na Devíne boli zaujímavým, hoci miestami rozpačitým pokusom rozvinúť cyrilo-metodskú tradíciu a úctu a previazať ju s historickým miestom. Potenciál, ktorý poskytoval Devín sa ani zďaleka nevyužil. Devín ostal aj na periférii záujmu slovenských katolíckych biskupov. Na Slovensku sa nevytvorilo intelektuálne centrum ani vedecká inštitúcia, zamerané na cyrilo-metodskú tradíciu a úctu. Jediným spolkom s celoslovenskou pôsobnosťou bol Spolok sv. Cyrila a Metoda so sídlom v Bratislave, ktorý vznikol v roku 1935 ako regionálny spolok. Jeho aktivity sa začali viac prejavovať až po roku 1939. Na celonárodný sa zmenil v roku 1943.

Po zámernom potláčaní v Uhorsku dostala cyrilo-metodská tradícia vznikom ČSR v roku 1918 nové možnosti rozvoja. Do povedomia širších vrstiev obyvateľstva sa dostávala pomerne pomaly. Liturgické slávenie sviatku sv. Cyrila a Metoda, ale aj verejné oslavy narážali na ťažkosti. Tie prvé sa podarilo prekonať, no druhé sa ukázali závažnejšie. Na Slovensku pred rokom 1918 chýbalo centrum, ktoré by slúžilo na jednoznačnú identifikáciu s cyrilo-metodskou úctou. Takéto centrum bolo na Velehrade, no vzrastom slovenského národného povedomia po roku 1918 sa ukázala aktuálna potreba nájsť ho aj na Slovensku. Nešlo o nájdenie protikladu, či protiváhy Velehradu, hoci aj takéto názory sa vyskytli, ale skôr o vytvorenie záchytného bodu pre cyrilo-metodskú tradíciu na Slovensku. V hre bola aj interpretácia cyrilo-metodskej tradície, ktorá sa vysvetľovala na jednej strane ako československá národná tradícia, na druhej ako slovenská národná tradícia. Velehrad so svojim potenciálom slovanského strediska cyrilo-metodskej úcty si aj medzi vojnami udržal svoje postavenie a stále bol obľúbeným pútnickým miestom Slovákov. Cyrilo-metodská tradícia sa medzi vojnami nestala spoločnou platformou slovenských katolíkov a evanjelikov, ktorá by vyjadrovala ich úsilie o vyjadrenie interkonfesionálneho dialógu a národnej identity. Šírenie úcty k sv. Cyrilovi a Metodovi narážalo na odpor liberálne a antiklerikálne orientovaných síl, ktoré túto úctu bagatelizovali a vytlačali na okraj záujmu verejnosti, a to aj napriek tomu, že išlo o sviatočný deň ČSR. Pritom z politických a ideologických dôvodov radšej uprednostňovali a podporovali šírenie úcty k J. Husovi, často na úkor podpory cyrilo-metodskej tradície. Cyrilo-metodská tradícia sa na Slovensku uchopovala v rôznych, často protirečivých interpretáciách. Napriek tomu sa v medzivojnovom období stala dôležitým smeľujúcim faktorom slovenskej spoločnosti.